

ЛІМ

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 25 (5031) 28 чэрвеня 2019 г.

ISSN 0024-4686

16+

Чэрвень —
месяц Быкава
стар. 4

Ваявалі за
незалежнасць
стар. 5

Танчыць
як мара
стар. 13

Адкрыццё Беларусі

Мы кажам гасцям добрыя словы пры сустрэчы. Частуем і прымаем з адкрытай душой. Радуюцца, калі ім у нас падабаецца. Калі ацэняць не толькі мясцовы лад, калі прыцягне не толькі каларыт традыцыйных узораў, калі атрымаюць задавальненне ад таго, што бачаць і перажываюць, — напрыклад, падчас II Еўрапейскіх гульняў. Радуюцца, калі, пабачыўшы і пазнаёміўшыся, яны зразумеюць: народ тут з асаблівым характарам, з адметнай душой, якая выпястоўвалася стагоддзямі, назапашвала досвед жыцця сярод іншых, вынаходзіла формулу існавання для сябе — на сваёй зямлі, з дбайнасцю і гонарам. І мы радуюцца, калі госці адкрываюць для сябе незалежную Беларусь — са здзіўленнем ці з захапленнем. Тыя, хто глядзіць збоку, часам адкрываюць яе для нас. Мо таму, што вялікае бачыцца на адлегласці? І, магчыма, сапраўды патрэбныя моманты, якія дазваляюць збоку паглядзець на тое, што маем, — як падчас сёлетняга адкрыцця II Еўрапейскіх гульняў, так і падчас саміх спаборніцтваў, дзе таксама сябе праяўляе беларускі характар і мы лепш разумеем саміх сябе.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 19025

Працяг на стар. 3 ▶

акцэнтны тыдня

Дата. Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка адрасаваў зварот дзяржавам — членам ААН з нагоды 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нацысцкіх захопнікаў, паведамілі ў прэс-службе Міністэрства замежных спраў. Зварот быў распаўсюджаны 24 чэрвеня ў штаб-кватэры ААН у Нью-Ёрку, дзе па ініцыятыве пастаяннага прадстаўніцтва Беларусі пры ААН прайшло памятнае мерапрыемства, прысвечанае 75-й гадавіне вызвалення Беларусі. Наша краіна «гатова стаць пляцоўкай для абмеркавання любых стваральных ініцыятыў у сферы міжнароднай бяспекі і развіцця. У імя будучыні мы павінны памятаць страшныя ўрокі мінулага, захоўваць і перадаваць будучым пакаленням праўдзівую гісторыю вялікага подзвігу герояў-вызваліцеляў. Вучыць сваіх дзяцей цаніць жыццё, паважаць іншыя народы і берагчы мір», — падкрэслена ў звароце.

Віншаванні. Кіраўнік дзяржавы павіншаваў народнага мастака Беларусі Уладзіміра Тоўсціка з 70-годдзем з дня нараджэння. «За гады актыўнай і плённай работы вы ўнеслі значны асабісты ўклад у захаванне і развіццё традыцый нацыянальнага выяўленчага мастацтва. Дзякуючы вашаму яркаму таленту нарадзіліся выдатныя творы, якія заваявалі прызнанне не толькі ў Беларусі, але і далёка за яе межамі», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што палотны Уладзіміра Тоўсціка — узор майстэрства, а прафесійная, педагогічная і грамадская дзейнасць — прыклад самаадданага служэння краіне.

Прэзідэнт Беларусі павіншаваў з юбілеем народную артыстку Беларусі Інэсу Душкевіч. «З вашым імем звязаны значныя дасягненні нацыянальнай харэаграфічнай школы. Створаныя вамі яркія вобразы ўвайшлі ў залаты фонд беларускага балета, пасадынічалі ў мацаванню яго высокага аўтарытэту ў сусветнай культурнай прасторы», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што сёння Інэса Душкевіч паспяхова перадае свой багаты вопыт таленавітай моладзі. Яе работа накіравана на выхаванне новых пакаленняў майстроў сцэны, якія дастойна прадстаўляюць Беларусь на прэстыжных міжнародных конкурсах, дзе атрымліваюць самыя высокія ўзнагароды.

Юбілей. За асабліва дасягненні ў сацыяльна-культурным развіцці, арганізацыі навучання, выхавання і аздаравлення дзяцей і ў сувязі з 50-годдзем з дня заснавання ўстанове адукацыі «Нацыянальны дзіцячы адукацыйна-аздараўленчы цэнтр «Зубраня»» прысуджаны Ганаровы дзяржаўны сцяг Рэспублікі Беларусь. Адпаведны ўказ падпісаў кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка, паведамляе БелТА.

Выстаўка. У межах святкавання 25-годдзя беларускага рубля ў філіяле Нацыянальнага гістарычнага музея Рэспублікі Беларусь «Музей сучаснай беларускай дзяржаўнасці» адкрываецца выстаўка «Грошы нашага часу: жыццё без лішніх нулёў». У кастрычніку спаўняецца 25 гадоў з моманту, калі Вярхоўны Савет Рэспублікі Беларусь на заканадаўчым узроўні замацаваў беларускі рубель у якасці адзінага законнага аплатнага сродку Беларусі і разліковага квітка Нацыянальнага банка. Адзін з галоўных сімвалаў дзяржавы і атрыбутаў яе незалежнасці — беларускі рубель — стаў галоўным героем выстаўкі.

Агляд афіцыйных падзей ад Інэсы ПЕТРУСЕВІЧ

супрацоўніцтва

З залатой Бенгаліі

Сангіта Бахадур, амбасадар і пісьменніца, заклікае да супольнай гуманітарнай працы

У Міністэрстве інфармацыі краіны прайшла рабочая сустрэча з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом Індыі ў Рэспубліцы Беларусь спадарыняй Сангітай Бахадур.

Размова вялася пра многія медыйныя праекты, да ўдзелу ў якіх беларускі бок запрасіў індыйскіх журналістаў, кіраўнікоў масмедыя. А гэта найперш — міжнародны медыяфорум «Партнёрства ў імя міру». Таксама ішло абмеркаванне магчымых стасункаў у галіне абмену інфармацыяй паміж агенцтвамі Беларусі і Індыі, стварэннем у вядучых газетах краін

і на іх інтэрнэт-парталах адпаведных рубрык — «Весткі з Беларусі» і «Весткі з Індыі». Спадарыня Сангіта Бахадур, якая і сама займаецца мастацкай літаратурай, паабяцала зрабіць свой унёсак у развіццё літаратурных, кнігавыдавецкіх стасункаў паміж Індыяй і Беларуссю, адзначыўшы, што нашы краіны і раней ядналі многія гуманітарныя ініцыятывы. Пісьменнікі Індыі абавязкова возьмуць удзел у рабоце Міжнароднага круглага стала «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», што звычайна праходзіць у пярэдадзень Дня беларускага пісьменства ў верасні, а таксама ў Міжнародным сімпозіуме літаратараў «Пісьменнікі і час», які адбудзецца ў Мінску ў лютым 2020 года.

Міністр інфармацыі Рэспублікі Беларусь Аляксандр Карлюкевіч у сваю чаргу расказаў пра тое, што ў краіне досыць часта перакладчыкі і выдаўцы звярталіся да пераўвасаблення паэзіі і прозы Рабіндраната Тагора на беларускую мову. Сярод тых, хто спрыяў знаёмству беларускага чытача з класікам бенгальскай літаратуры, літаратуры Індыі, — і народны паэт Беларусі Якуб Колас. Адзін з раманаў Р. Тагора на беларускую пераклаў Сяргей Грахоўскі. А зусім нядаўна ў Мінску пабачыла свет кніга «Мая залатая Бенгалія» на мовах свету», у якой верш легендарнага паэта прадстаўлены ў перакладах на 50 самых розных моў.

Сяргей ШЫЧКО

За падзеяй

Мікалай ДАЛГАПОЛАЎ: «ПРЫЕМНА, ШТО Ў МІНСКУ ЁСЦЬ ЧЫТАЧ МАІХ КНІГ»

Падчас творчай сустрэчы Мікалая Далгаполава ў кнігарні «Светач».

Гасцямі Мінска ў час II Еўрапейскіх гульні ў сталі многія вядомыя журналісты, кіраўнікі масмедыя розных краін.

Сярод іх — і вядомы расійскі журналіст, супрацоўнік «Російскай газеты» і пісьменнік Мікалай Далгаполаў, аўтар мноства кніг і публікацый пра разведчыкаў-нелегалаў. Мікалая Міхайлавіча прымалі ў Міністэрстве інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Пісьменнік пазнаёмілі з кнігарняй «Светач», што знаходзіцца ў цэнтры беларускай сталіцы. М. Далгаполаў падпісаў пакупнікам кнігі, пагутарыў з кіраўніцтвам ААТ «Белкніга» і кнігарні «Светач».

— Ніколькі не горшая ў вас кнігарня за маскоўскую аўтарытэтныя, знакамітыя і сучасныя, — заўважыў Мікалай Міхайлавіч. — Мне прыемна, што ў Мінску ёсць чытач у

маіх кніг. І зараз трымаю ў памяці свой прыезд у Беларусь у лютым 2019 года на Мінскую міжнародную выстаўку-кірмаш. Тады мяне ўразіла колькасць людзей, якія прыйшлі на сустрэчу са мною.

У найбліжэйшы час у Мінску пабачыць свет перавыданне кнігі М. Далгаполава пра Героя Савецкага Саюза Надзею Васільеўну Траян. Раней кніга выходзіла ў «Маладой гвардыі» ў серыі «Жыццё знакамітых людзей». Першая прэзентацыя новага выдання адбудзецца ў Маскве на традыцыйнай кніжнай выстаўцы ў верасні 2019 года.

Нагадаем, што сярод герояў кнігі Мікалая Далгаполава — і іншыя ўраджэнцы Беларусі: Міхаіл Мукасей, Іван Дзядзюля, Юрый Драздоў.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

УЗБЕКСКИ ПІСЬМЕННИК РАСКАЗВАЕ ПРА ПЕРШЫ ДЗЕНЬ ВАЙНЫ

Больш чым тыдзень працаваў у Беларусі Узбекскі літаратар Кучкор Наркабіл. Воін-«афганец», вядомы ва Узбекістане журналіст, галоўны рэдактар аўтарытэтнай юрыдычнай газеты, ён займаецца прозай, драматургіяй, публіцыстыкай. Аўтар кнігі «Хачу ўбачыць вочы твае», прысвечанай Афганістану 1980-х гадоў.

У Беларусь Кучкор Наркабіл прыехаў у пярэдадзень II Еўрапейскіх гульні. Паспеў пабываць не толькі на адкрыцці адметнай мультыспартыўнай падзеі ў нашай краіне, ды і ва ўсёй Еўропе, але і паездзіў па краіне, пазнаёміўся з рознымі адметнасцямі Беларусі.

— Галоўная мэта маёй паездкі, галоўны мой клопат — убачыць на свае вочы адрасы Беларусі-партызанкі, даведацца як мага болей непасрэдна з вуснаў тых, хто ад папярэдніх пакаленняў прыняў усю боль драматычных часін Вялікай Айчыннай вайны. Я пішу кнігу пра першы дзень гэтай страшнай вайны. Эпіграфам да адной з

маіх кніг з’яўляюцца наступныя словы: «Назаўжды васямнаццацігадовыя, мы не вярнуліся з бою... Я стараўся напісаць усю праўду, на жаль, нічога не напісаў...» Так, цяжка перадаць сапраўдны боль. Але для наступных пакаленняў мы павінны зрабіць гэта. І ў беларускай, і ва ўзбекскай літаратуры шмат сказана пра Вялікую Айчынную вайну... У Беларусі загінуў наш узбекскі паэт Султан Джура. Шмат хто з узбекаў атрымаў за вызваленне Беларусі званне Героя Савецкага Саюза. Мяне і маіх сяброў па літаратуры гэтыя светачы, гэтыя згадкі да многага абавязваюць... Буду рады, калі маю кнігу, як толькі яна пабачыць свет, заўважаць і ў Беларусі.

Безумоўна, творчая праца спадара Кучкора Наркабіла стане адметнай старонкай у развіцці беларуска-ўзбекскіх літаратурных сувязяў.

Сяргей ШЫЧКО

«ОНЧЫКО»: НОВЫЯ БЕЛАРУСКІЯ ПУБЛІКАЦЫІ Ў МАРЫЙ ЭЛ

У пятым нумары літаратурна-мастацкага часопіса «Ончыко» («Уперад»), які выходзіць у Яшкар-Але (Марый Эл, Расійская Федэрацыя), змешчаны пераклады твораў пісьменнікаў Беларусі.

У перакладзе на беларускую мову надрукаваны творы дзіцячых пісьменнікаў Алены Масла і Генадзя Аўласенкі ў перакладзе Юрыя Салаўёва, а таксама вершы народнага паэта Беларусі Рыгора Барадзіна ў перакладзе Генадзя Аяра. А падборцы беларускіх аўтараў папярэднічае грунтоўны артыкул «Дружба не ведае межаў: нататкі пра літаратурна-творчыя і гуманітарныя сувязі паміж Беларуссю і Марый Эл» Гельсіі Зайніева. Аўтар згадвае, што з беларускай літаратурай марыйскі чытач на сваёй роднай мове пазнаёміўся яшчэ ў 1947—1951 гг. Тады ў Яшкар-Але былі надрукаваны вершы Якуба Коласа і Аркадзя Куляшова, а таксама драма Кандрата Крапівы «Пяночкі жаваранкі». Пазней, у 1960—1970-я гг., у газетах і часопісах Марый Эл з’явіліся пераклады твораў Я. Купалы, Я. Коласа, П. Броўкі, М. Танка, А. Куляшова, Р. Барадзіна, Е. Лось, І. Калесніка, Э. Ярашэвіча, В. Мысліўца. Згадваецца ў артыкуле і імя нашай ямлячкі — рускай паэтэсы і майстра дэкарытывна-прыкладнага мастацтва Ніны Жыбрык, якая жыла і працавала ў Марый Эл.

Мікола БЕРЛЕЖ

Мінскае гарадское аддзяленне СПБ запрашае:

4 ліпеня — у Школу юнага паэта пры гарадскім аддзяленні СПБ (14.00).

5 ліпеня — у літаратурнае падарожжа «Па сцяжынках Максіма Танка», прысвечанае 75-й гадавіне вызвалення Беларусі, з удзелам пісь-

меннікаў. Ад’езд ад Дома літаратара а 8-й гадзіне.

Віцебскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

29 чэрвеня — на абласное свята-конкурс самадзейных паэтаў і кампазітараў «Песні сунічных бароў» і на гала-канцэрт з удзелам Тамары Крас-

новай-Гусачэнькі ў межах свята на цэнтральную плошчу г. п. Лёзна (13.00).

Магілёўскае абласное аддзяленне СПБ запрашае:

30 чэрвеня — на сустрэчу з Уладзімірам Ясевым, прысвечаную Дню моладзі, у МДУ імя А. А. Куляшова (чытальная зала вуч. корп. № 1) (16.00).

Адкрыццё Беларусі

Свято папараць-кветкі — на шчасце, на поспех — сёлета не толькі для сябе. Але для Беларусі маштабныя спартыўныя спаборніцтвы — яркая візітоўка, магчымасць засведчыць пра сябе шырэй, толькі праз рэкорды і дасягненні.

«Мы шчаслівыя магчымасці пазнаёміць вас, нашых гасцей, з сапраўднай Беларуссю — прыгожай, гасціннай і ўтульнай. Вы пераканаецеся, што тут жывуць самыя шчырыя і добрыя людзі, што наша прыязнасць — гэта не проста ветлівасць, а рыса характару, натуральны стан нашай душы. Вы ўбачыце, што талерантнасць і адносіны, пабудаваныя на ўзаемным даверы і павазе, — гэта лад жыцця беларусаў, — адзначыў Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка ў прывітанні ўдзельнікам і гасцям II Еўрапейскіх гульняў. — Такія моманты аб'ядноўваюць народы. А значыць, вялікая алімпійская місія прадастаўляецца арэну для мірнага сумленнага саперніцтва атлетаў і дзяржаў заўсёды будзе актуальная і запатрабаваная. Давайце разам на карысць чалавецтва перанясем усе сучасныя палітычныя баталіі на спартыўныя пляцоўкі. Давайце толькі так, праз спорт, будзем змагацца за тытул самай магутнай дзяржавы».

Падчас цырымоніі адкрыцця гульняў 22 тысячы прысутных на стадыёне «Дынама» назіралі прыгожую тэатралізаваную дзею «Калі цвіце папараць» у пяці эпізодах, якія пазнаёмілі ўвесь свет з багатай гісторыяй і культурай Беларусі.

Каля чашы з агнём разгарнулася інсталіцыя, якая звяртала да традыцый беларускіх паясоў. Паясы мелі ахоўную функцыю, былі сімвалам статусу. На сімвалічным поясе было ўстаноўлена 7 званоў. Перазвон — неад'емная частка беларускай культуры, а лік «7» сакральны, увасабляе поспех і выступае сімвалам пажадання спартыўнага поспеху атлетам. Пажаданне добра ўвасабляў і бусел, які залунаў над арэнай пасля таго, як дзеці вынеслі сцяг краіны і перадалі яго для ганаровай варты. І купальскія традыцыі, якія дагэтуль жывуць у народзе, скіраваныя на думкі пра росквіт

Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.

Фота Ганны Занкевіч.

і дабрабыт. Артысты прадставілі традыцыйныя беларускія абрады, якія складаюць наш скарб, таму на сцэне знаходзіўся куфэрак як сімвал таго, што неабходна зберагчы.

Шлях для спартсменаў розных краін у Беларусі быў асветлены сімвалічнымі «купальскімі агнямі». І крочылі яны пад нашы рытмы: больш чым 4000 удзельнікаў гульняў ішлі па стадыёне пад гукі музыкі, створанай адмыслова беларускім этнагуртом *Vuraj*.

Мы расказвалі пра сябе — і праз «Спадчыну» Янкі Купалы, і праз казкі ды паданні, героі якіх быццам ажывалі. І праз таямніцы Белавежскай пушчы. І праз яркіх асоб, вядомых на ўвесь свет сваім жаданнем ствараць пра Беларусь, але ўзбагачаць свет, — ад Марка Шагала з яго палётаў мар, да Уладзіміра Мулявіна, які здолеў узняць чалавека праз прыгажосць песні, да Паўла Сухого, які ажыццявіў мары і зрабіў палёты над зямлёй рэальнасцю. З нашым жаданнем узняцца над момантам спалучыліся ўзлёты голасу слаўтай опернай спявачкі Ганны Нятрэбкі.

«Полымя міру», якое прынеслі ўдзельнікі эстафеты, запалілася над чашай-кветкай і пайшло па сямі малых

чашах: гульні павінны прынесці плён. І не толькі спартсменам і камандам, за якія яны выступаюць.

Падчас II Еўрапейскіх гульняў наша краіна прымае шмат ганаровых гасцей, якія прадстаўляюць свае краіны. Падтрымаць свае каманды прыехалі прэзідэнты блізкіх нам дзяржаў.

І яшчэ істотны момант: арганізацыя гандлю і спадзевы на павелічэнне тавараабароту ў Мінску, разлік на рост даходаў ад турызму. Усе гэтыя дні ў сталіцы арганізаваныя культурна-забаўляльныя пляцоўкі, прыцягваюць увагу і святы розных культур, якія ладзяцца ў цэнтры.

Усяго на правядзенне II Еўрапейскіх гульняў у 2017—2019 гадах выдаткавана амаль 540 мільёнаў беларускіх рублёў (паводле БелТА), пры гэтым бюджэтныя сродкі складаюць амаль палову. Але гэта інвестыцыі не толькі ў справу — гэта найперш інвестыцыі ў імідж краіны, як і перамогі нашых спартсменаў, як і тыя прыгожыя вобразы ды сімвалы, што застануцца ў памяці пасля цырымоніі адкрыцця і закрыцця Гульняў.

Валерыя АСПЕНКА

конкурсы

ЮНЫЯ, ТАЛЕНАВІТЫЯ, АРТЫСТЫЧНЫЯ...

Штогод не толькі павялічваецца колькасць удзельнікаў конкурсу юных чытальнікаў «Жывая класіка», але і пашыраецца геаграфія, абсяг роднай зямлі, адкуль у сталіцу з'язджаюцца таленты прадэманстраваць уласную творчасць і веданне класікі. Цікавасць да роднага слова расце.

Днямі ў Нацыянальную бібліятэку Рэспублікі Беларусь завіталі 30 хлопчыкаў і дзяўчынак паказаць сваё майстэрства чытання. Якія іх улюбёныя творы? Якімі пісьменнікамі яны захапляюцца? Адказы на гэтыя пытанні давалі самі выступоўцы.

Перад журы стаяла няпростая задача: выбраць лепшае з добрага, найвыбітнейшае з ужо адзначанага — дзеці, якія трапілі ў паўфінал конкурсу, прайшлі першы, другі і трэці этапы. Падрыхтаваліся яны выдатна:

100 гадоў таму (1919) выйшаў у свет грамадска-палітычны і літаратурны часопіс нацыянальна-дэмакратычнага кірунку «Беларускае жыццё». Выдаваўся ў Вільні і Мінску да сакавіка 1920 г.

29 чэрвеня — 105 гадоў з дня нараджэння Барыса Левіна (1914—1990), заслужанага артыста БССР.

29 чэрвеня 75 гадоў спаўняецца Чынгізу Аліеву, паэту.

30 чэрвеня — 70 гадоў з дня нараджэння Алега Маціевіча (1949—2016), мастака.

1 ліпеня 60-годдзе адзначае Віктар Кажура, паэт, дзіцячы пісьменнік.

выступы былі бліскучыя, усе дэманстравалі феерверк эмоцый, былі нават тыя, хто дапоўніў нумар спевамі альбо танцавальнымі элементамі. Адметныя сцэнічныя касцюмы ў спалучэнні з вобразамі, якія выяўлялі выступоўцы, стваралі тэатральную атмасферу. Былі прачытаны і драматычныя творы, якія распаўядалі пра трагедыю дзяцей вайны.

Арганізатарамі выступілі Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, Саюз пісьменнікаў Беларусі, ЗАТ «Сталічнае тэлебачанне».

У выніку 15 найталенавіцейшых чытальнікаў будуць спаборнічаць ужо на святочнай сцэне Слоніма, дзе пройдзе XXVI Дзень беларускага пісьменства.

Яна БУДОВІЧ, фота аўтара

Паліна Пінчук з Петрыкава чытае байку Ваяліціна Лукушы «Як ліса вучылася лётаць».

1 ліпеня — 70 гадоў з дня нараджэння Кацярыны Сосны (1949—2017), пісьменніцы.

1 ліпеня 65-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Цанунін, паэт.

1 ліпеня — 90 гадоў з дня нараджэння Надзеі Ганчарэнкі, заслужанай артысткі БССР.

2 ліпеня — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Серыкава (1919—1997), балетмайстра, дзеяча самадзейнага мастацтва, заслужанага дзеяча культуры БССР.

2 ліпеня — 80 гадоў з дня нараджэння Леаніда Івашкова (1939—2012), спевака,

педагага, заслужанага артыста Рэспублікі Беларусь.

3 ліпеня 75 гадоў спаўняецца Юрыю Мацюшку, паэту.

3 ліпеня — 120 гадоў з дня нараджэння Івана Мацвеевіча (1899—1959), гісторыка, мовазнаўца, краязнаўца.

3 ліпеня — 95 гадоў з дня нараджэння Фёдара Бараноўскага (1924—2000), мастака.

3 ліпеня — 80 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Караткевіча (1939—1999), акцёра, рэжысёра, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

ЛЮСТЭРКА ТЫДНЯ

Цыкл святочных мерапрыемстваў да Дня Незалежнасці ў Мінску адкрые 2 ліпеня канцэрт у Палацы Рэспублікі, паведамлі ў Міністэрстве культуры. Канцэрт будзе ўяўляць сабой яркае, дынамічнае сцэнічнае дзейства з выкарыстаннем найноўшых тэхнічных сродкаў з падобраным відэакантэнтам. Вельмі шырока будуць выкарыстоўвацца кінамаатэрыялы. Выступаць найлепшыя творчыя калектывы краіны, вядучыя актёры мінскіх тэатраў. Чакаецца ўдзел Ядвігі Паплаўскай, Анатоля Ярмоленкі і ансамбля «Сябры», Анжалікі Агурбаш, Пятра Ялфімава.

Удзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы — выстаўка «Вітай, зямля беларуская!». Ініцыятар праекта — Калінінградскі абласны гісторыка-мастацкі музей — дорыць жыхарам і гасцям Мінска ўнікальную выстаўку дакументальнай фатаграфіі з нагоды 75-годдзя вызвалення Беларусі. У экспазіцыю ўвайшлі рэдкія здымкі са збораў Калінінградскага абласнога гісторыка-мастацкага музея, Расійскага дзяржаўнага архіва кінафотадакументаў (г. Санкт-Пецярбург), плакаты з Музея Балтыйскага флота (філіял Цэнтральнага ваенна-марскога музея). Унікальныя здымкі адлюстроўваюць франтавыя будні салдат і афіцэраў, дазваляюць убачыць вайну знутры вачыма сведкаў. У склад экспазіцыі ўвайшоў высокатэхналагічны інтэрактыўны кантэнт.

31 па 5 ліпеня Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Якуба Коласа запрашае дзяцей малодшага і сярэдняга школьнага ўзросту на музейна-педагагічныя заняткі «Душою і сэрцам мы з вамі, героі...», прымеркаваны да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Прапануецца экскурсія па часовай экспазіцыі «Душою і сэрцам мы з вамі, героі...». З мультымедыйнай прэзентацыі можна будзе даведацца пра цікавыя факты жыццёвага шляху Якуба Коласа і яго сям'і ў гады Вялікай Айчыннай вайны і многае іншае.

Выстаўка алімпійскіх узнагарод і медалёў з прыватнай калекцыі вядомага расійскага прадпрыемальніка Уладзіміра Патаніна, прымеркаваная да II Еўрапейскіх гульняў, прапануецца наведвальнікам у Мінскай гарадской ратушы, інфармуе БелТА. Калекцыя прадстаўляе каля 400 экспанатаў. Сярод іх — залатыя, сярэбраныя, бронзавыя і памятныя медалі, факелы, дыпламы прызёраў і ўдзельнікаў Гульняў, ганаровыя знакі, кубкі, стагэткі і горны Гульняў розных гадоў. Напрыклад, да Гульняў у Альбервілі 1992 года было выпушчана ўсяго 100 факелаў. Іх дызайн распрацаваў Філіп Старк, які лічыцца культавай асобай у сусветным дызайне. Ёсць у калекцыі і чатыры кубкі чэмпіёна, самы дарагі з якіх быў выпушчаны да Гульняў у Парыжы 1924 года.

З аўтра Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры сумесна са Сморгонскім раённым выканаўчым камітэтам запрашаюць на «Кушлянінскі фест». Свята арганізавана ў музеі-сядзібе Францішка Багушэвіча «Кушляны», якая ў наступным годзе адзначыць сваё 30-годдзе, паведамлі ў музеі. Фестываль адбудзецца другі раз і будзе прысвечаны жыццю і творчасці Францішка Багушэвіча. «Усім будзе чутна: ад краю да краю!» — такі лозунг сёлетняга «Кушлянскага фесту». Гасцей чакае арыгінальны квэст «Як праўду шукаюць», забаўляльныя заняткі для дзяцей і дарослых «Фэсцік: Гуляння ў народным стылі», майстар-класы па лінаграфіі, беларускіх танцах, вырабе выцінанкі і лялек.

Агляд цікавінак ад Іны ЛАЗАРАВАЙ

«ДАЎГАЯ ДАРОГА»

Бывае, кола жыцця пачынаецца і завяршаецца ў адным месяцы. Чэрвень — месяц Быкава, аднаго з самых папулярных аўтараў і сапраўды народнага пісьменніка, які не меў, акрамя школьнай, ніякай спецыяльнай адукацыі. Днямі на Ушаччыну, дзе прыйшлі на свет Васіль Быкаў, а таксама Рыгор Барадулін і Пятрусь Броўка, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры і Літаратурны музей Петруся Броўкі зладзілі вандроўку. Такія літаратурныя падарожжы ўжо сталі традыцыйныя ў межах праекта «1.1.1».

СЦІПЛАСЦЬ РОДНЫХ МЯСЦІН

Сядзіба-музей Васіля Быкава ў Бычках — філіял Ушацкага музея народнай славы імя Героя Савецкага Саюза Уладзіміра Лабанка. Гэта дакладная копія той хаты, у якой жыў пісьменнік з сям'ёй. На працягу некалькіх гадоў яе будаваў бацька будучага пісьменніка, Уладзімір Хведаравіч. У новую хату сям'я перайшла жыць, калі яна была яшчэ недабудаваная, таму першыя гады падлога была земляная, потым ужо вымашчаная спецыяльнай чырвонай цэглай. Хаты тады ставіліся невялікія: сенцы ды адзін пакой, падзелены перагародкай на кухню і жылы кут. У 2003 годзе, калі бацькоўскі дом разбурыўся, яго вырашылі знесці і на старым фундаменце паставіць новы зруб. Дарэчы, у свой час пісьменніку прапанавалі стварыць там музей, але ён быў

Пакоі невялікія і сціплыя, столь даволі нізкая. Усё ў гэтых памерах і размяшчэнні рэчаў нагадвае пра адсутнасць імкнення пісьменніка да пампезнасці і раскошы ў далейшым. Ды і дзяцінства, па яго ўспамінах, было не вельмі багатае на радасць. Тым больш што старэйшая сястра памерла ў 15 гадоў, і Васіль нес адказнасць за малодшых брата і сястру.

Большасць рэчаў, якія знаходзяцца ў музеі, належала сям'і Быкавых, але частка была перададзена жыхарамі вёскі. Экспазіцыя пастаянна дапрацоўваецца. Зараз можна ўбачыць лісты Васіля Быкава ваенных часоў, а таксама вялікую колькасць кніг, якія належалі пісьменніку і якія перадалі музею госці, чамадан пісьменніка, акулеры... Паміж іншых фотаздымкаў розных перыядаў вісіць на сцяне партрэт пісьменніка з чорнай стужкай, які стаяў 40 дзён на магіле.

Сядзіба-музей Васіля Быкава ў вёсцы Бычкі.

супраць — дазваляў толькі пасля смерці. Сядзіба адбудаваная і адкрытая для наведвальнікаў з 2004 года на месцы, дзе знаходзіўся другі дом Васіля Быкава.

Афіцыйна музей працуе з 9 да 18 гадзін, але паколькі дзорцамі працуюць родныя, якія жывуць побач, яны ніколі не адмовяць у надведванні па-за часам працы. Між іншым кошт уваходу складае такую мізэрную суму, што паўстае пытанне аб перспектывах развіцця і нават існавання музея (40 капеек для дарослых і 20 — для дзяцей).

Дарэчы, пры ўездзе на тэрыторыю Кубліцкага сельвыканкама, у які ўваходзяць Бычкі, можна ўбачыць вялікі банер «Васіль Быкаў — гонар ушацкай зямлі». Яго ўсталявалі з фінансавай дапамогай простых жыхароў, якія імкнуцца, каб імя пісьменніка не толькі не забывалася, а гучала шырока па-за літаратурнымі коламі. Жыхары і кіраўніцтва сельвыканкама намагаюцца добраўпарадкаваць усю вёску, каб турысты без перашкод маглі патрапіць на радзіму пісьменніка, бо да часу не было нават указальнікаў да сядзібы-музея. Шмат планаў у іх і надалей. Літаральна толькі на мінулыя тыдні паставілі новую агароджу вакол сядзібы і ўстанавілі памятны знак на месцы першай хаты пісьменніка. Планавалі, каб камень быў павернуты да дарогі, але склалася, што ён глядзіць на другую хату Быкава, якая была побач і на месцы якой знаходзіцца музей. На валуне ўмацавана памятная дошка з граніту.

Гушкаецца і люлька, але няма дакладных звестак, ці калыхалі ў ёй старэйшыя Быкавы сваіх дзяцей, бо многія рэчы знайшлі на гарышчы — цяжка сказаць, каму насамрэч яны належалі. Дакладна захавалася, але ўжо ў дрэнным стане, начоўка, у якой мылі маленькага Васіля.

Васіль Быкаў вельмі любіў дарогі, і, як згадваў лепшы яго сябар Рыгор Барадулін, самай любімай была дарога ў свае мясціны. Магчыма, невыпадкова апошняя кніга мае назву «Доўгая дарога дадому». Ёсць меркаванне, што ў думках Васіля Быкава гэта гучала па-ўшацку — «Даўгая дарога дадому».

САРДЭЧНАСЦЬ І ГЛЫБІНЯ

«Крыніца паэтаў» — першы прыпынак вандроўкі, і ў большай ступені ён звязаны з постацю Петруся Броўкі. Гэта маленькая, але знакавая крыніца, якую літаратары называлі Броўкавай. Знаходзіцца яна недалёка ад рэчкі Эсы. Паэт заўсёды спыняўся каля яе, вяртаючыся на Ушаччыну па лепельскай дарозе. Гэтую традыцыю творца перадаў і іншым пісьменнікам, якія ездзілі гэтай дарогай дадому, — Алесю Савіцкаму, Генадзю Бураўкіну, Васілю Быкаву, Рыгору Барадуліну... «Крыніца паэтаў» магла б пазначацца на картах як асобны прыпынак вандроўнікаў. Супрацоўнікі музея спадзяюцца, што можна будзе ўсталяваць шыльду, на якой маглі б быць радкі з верша «Чаму я такая».

Хата-музей Петруся Броўкі ў Пуцілкавічах значна большая па памерах за дом, дзе ён жыў (немцы спалілі яго ў 1944-м). Музей уключае ў сябе літаратурна-дакументальную экспазіцыю і этнаграфічны кут, які распавядае пра жыццё людзей на гэтай зямлі. Традыцыйна прывозячы розныя цікавосткі ў Пуцілкавічы, сёлета Літаратурны музей імя Петруся Броўкі зрабіў акцэнт на ўзаемаадносінах Быкава і Броўкі. У фондах музея ёсць фотаздымкі, на якіх творцы разам (на жаль, аўтар фота невядомы). З імі і звязаныя некаторыя ўспаміны Васіля Быкава. Так, у дзяцінстве ён, як і ўсе дзеці, успрымаў літаратуру і пісьменнікаў як нешта далёкае і нерэальнае. І калі ўбачыў у падручніках вершы свайго земляка, здзівіўся. Да таго ж настаўнікі прымушалі вывучаць яго вершы. Быкаў прызнаваўся: вершамі ў той час не асабліва цікавіўся, але менавіта творы Петруся Броўкі з-за своеасаблівай блізкасці былі для яго больш прываблівыя.

Пазней паміж творцамі не было шматлікіх сустрэч і шчырых размоў, але некаторыя з іх вартыя ўспаміну. Такай стала сустрэча ў 1965 годзе, калі яны паехалі ў Гродна. Аляксей Карпюк, які вельмі любіў горад, вадзіў іх датуль, пакуль не палічыў, што ўсё паказаў. Экскурсія зацягнулася, і Быкаў з Броўкам адсталі. Другі распавядаў пра свой літаратурны шлях: пачынаў у 1920—1930-я гады, але калі б дэбютаваў у 1960-я, рабіў бы гэта больш павольна і, магчыма, з большай сардэчнасцю, чалавечнасцю і глыбінёй. Ён прызнаваўся: у той час патрэбна была, хутчэй, паэзія-агітацыя з высокай патэтыкай, чым сапраўдная паэзія. Броўка адзначаў, наколькі больш спрыяльная была атмасфера для паэзіі ў 60-я гг., і хваліў Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна і Бёдакію Лось.

Другі выпадак меў месца ў Ждановічах у 1970 годзе. У той час Быкава беспадстаўна крытыкавалі, што непакоіла паэта. Пасля размовы быў зроблены фотаздымак, на якім творцы выглядаюць шчаслівыя. Нельга забываць, што Быкаў і Барадулін па маладосці далі недвухсэнсоўную адзнаку творчасці Броўкі, які не пакрыўдзіўся і запрасіў іх да сябе. Тады і заклікаў іх пісаць пра сваю родную зямлю: ніхто лепш гэтага не зробіць.

МЛЫНАР ПАЭЗІІ

Рыгора Барадуліна і Васіля Быкава аб'ядноўвае больш як 40-гадовае сяброўства, якое суправаджалася ліставаннем. Хата ва Ушачах, дзе дажываў апошнія гады Рыгор Барадулін, была пабудаваная на пачатку 80-х гадоў мінулага стагоддзя. Зараз яна ва ўласнасці родных, але ў музейшчыкаў вялікае жаданне зрабіць з яе музей. Але зараз там амаль усё, як было пры жыцці паэта, і гэта надзвычайная магчымасць пабачыць сапраўдны пісьменніцкі дом з яго рабочым сталом

Васіль Быкаў на здымку Уладзіміра Крука, 1974 г.

(знаходзіцца ён на другім паверсе, а левіца вельмі вузкая і крутая), шматлікімі кнігамі, партрэтамі і іконамі.

Рыгор Барадулін заўсёды маліўся — не таму, што прыйшла мода, а таму, што так навучыла з дзіцячых гадоў маці Акуліна Андрэеўна. Кожны раз, калі ён пакідаў Ушачы, станавіўся на калені перад абразамі. Маліўся і за сваіх сяброў, калі ім было дрэнна.

Яго лёс вызначылі Бог, маці, Васіль. Апошняя воля Рыгора Барадуліна — быць пахаваным разам з маці. Ён прасіў, каб яе помнік захавалі. А «Прашэнне» не пакінула іншых варыянтаў, каб гэтую просьбу выканаць і паставіць сівы валун і крыж на валуне (на ім выбіты два радкі верша). Сімвалічна, той валун быў знойдзены ў вёсцы Кублічы, дзе некалі вучыўся Васіль Быкаў, які, па ўспамінах Барадуліна, быў для яго ўсім: і настаўнікам, і старэйшым сябрам, і спагадлівым братам, і заступнікам, нават бацькам, якога Рыгор вельмі рана страціў. Час ад часу пісьменнікі разам завіталі ў Бычкі. Паездкі былі непрацяглыя (каля трох дзён), але дастаткова частыя. Яны любілі снедаць шкваркамі і яечняй з патэльні (не варта было прапаноўваць ім талеркі). Любілі яны і парыбачыць, размаўляючы аб усім на свеце. Глыбінную паэзію і прозу, лічыў Барадулін, можна напісаць толькі на роднай мове — матчынай, на якую ўсё жыццё абапіраўся творца, а менавіта на ўшацкі варыянт.

На могільках Барадуліных знайсці няцяжка — стаяць указальнікі. З ўсёй Беларусі былі сабраныя жорны, якія ўлігы ў падмурак надмагілля. Па традыцыі іх кладуць на магілу млынара ці чалавека, які мае нейкія незвычайныя здольнасці. Абедзве характарыстыкі падыходзяць, бо ёсць дакладныя звесткі: дзед паэта быў млынаром.

Як правіла, Быкаў са старонак кнігі газет глядзіць на нас суровым ці сумным поглядам. Так, у год сканчэння вайны яму спаўняўся толькі 21 год, і ён быў вымушаны несці боль убачанага і перажытага праз усё жыццё. Але мы часам забываемся, што і яго доўгі шлях быў поўны звычайных пачуццяў: ён кахаў і ненавідзеў, спачуваў, радаваўся і злаваўся... І нават — усміхаўся.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

Мемарыяльны помнік на месцы хаты, дзе нарадзіўся Васіль Быкаў

Надзея для Сусвету

Проза Васіля Быкава незалежна ад узросту чытачоў прымушае рабіць адно і тое ж — здзіўляцца. Здзіўляешся кожны раз, сутыкаючыся з ужо вядомымі і незнаёмымі дагэтуль творамі.

Гэта не тое адчуванне, што прыходзіць з прачытаннем якаснай фантастыкі ці гістарычнага рамана, і, можа, нават не тое, што аматары называюць праўдзівасцю Быкава. Аўтар нібыта звяртаецца канкрэтна да кожнага з нас і нібыта бачыць наскрозь. Як і сваіх герояў. І застаецца нараўне з імі і з намі.

У гэтым рэчышчы не падаецца дзіўнай пастаянная ўвага творцаў розных кірункаў да прозы Быкава, мэта якой — асэнсаванне і нават пераасэнсаванне тых праблем, якія ўзнікаюць аўтарам. Да 75-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў і да 95-годдзя з дня нараджэння Васіля Быкава на Першым нацыянальным канале Беларускага радыё пройдзе прэм'ера радыёспектакля ў трох частках паводле аднайменнай аповесці «Воўчая зграя». Прэм'ера адбудзецца 2 і 3 ліпеня ў «Тэатры Беларускага радыё» ў 22 гадзіны 10 хвілін.

Дарэчы, радыё-спектакль у нейкім сэнсе блізкі да кнігі: ёсць магчымасць падаць падзеі без дэкарацый, што не перашкаджае ўяўленню слухача. Гэтым разам розныя пакаленні актёраў прадоўжылі традыцыю пастацовак Беларускага радыё. Аўтарам інсцэніроўкі, рэдактарам і кіраўніком праекта стала Галіна Шаблінская, рэжысёрам пастаноўкі — Алег Вінярскі, гукарэжысёрам — Валерый Бяляеў, музыку напісаў кампазітар Уладзімір Саўчык. Словы ад аўтара чытае артыст Аляксандр Гарцуеў. Леўчука-ветэрана сыграў народны артыст СССР Генадзь Аўсяннікаў, а Леўчука — маладога партызана — артыст Сяргей Жбанкоў.

У аснове радыёспектакля — лёс маладога партызана Леўчука, які падчас карніцкіх аперацый ратуе жыццё немаўляці. Праз 30 гадоў пасля вайны ветэран знаходзіць выратаванага ім чалавека.

Падчас рэпетыцый радыёспектакля.

— У межах дзеяння ўсё скіроўваецца ў яшчэ больш філасофскі пачатак: нараджаецца новае жыццё і галоўны герой ратуе яго. Гэта найвышэйшы пункт філасофіі, які падштурхнуў да напісання п'есы і жадання ўвасобіць яе ў жанры радыёспектакля, — заўважае Галіна Шаблінская. — Будучыня заўсёды звязана з мінулым. Магчыма, гэты штырх «ад учора да заўтра» зможа даць шмат імпульсаў для разважанняў.

Увогуле, у фондах Беларускага радыё паводле твораў Быкава захоўваецца шмат радыёспектакляў. Ставіць творы пачалі яшчэ ў мінулым стагоддзі пры жыцці аўтара. Першым быў радыёспектакль «Альпійская балада», далей «У тумане», «Кар'ер», «Мёртвым не баліць», «Знак бяды» і шмат іншых.

Аповесць «Воўчая зграя» выбрана невыпадкова. У свой час яна была экранізаваная, а паводле твора была створаная опера «Сцежкаю жыцця», якая калісьці гучала на сцэне Вялікага тэатра оперы і балета. Але ў радыёпастаноўкі іншыя магчымасці: ад тэхнічных да светапоглядных. Мэта сёлетняга праекта

тая ж — яшчэ адно асэнсаванне тэмы ратавання чужога жыцця ва ўмовах вайны. Для рэжысёра, між тым, галоўнай задачай стала адлюстраваць той пошук душы, калі праз шматлікія ахвяры герой твора становіцца сапраўдным чалавекам.

— Многія папярэднія спробы працаваць над прозай Быкава былі ўсё ж такі ў мінулым стагоддзі. Зараз іншы час — мы пачалі асэнсоўваць яго творы зусім па-іншаму, — упэўнены Алег Вінярскі. — Бясспрэчна, уся вайна — трагедыя. Але ёсць у ёй тое, што мы называем подзвігам. Але не тым, што знаёмы па вучэбніках школьных хрэстаматый, а менавіта подзвігам духу чалавека. Ляўчук — асоба, якая знаходзіць апошнія выйсце менавіта ў сваім унутраным свеце. Ён мог загінуць неаднойчы, але выжывае і вязе з сабой памяць смерці. Ён застаецца жывы не проста для сябе ці ўратаванага хлопчыка, але — для Сусвету. Гэта сапраўдная вера ў чалавека і надзея на перамогу.

Той першы фон — часавыя прасторы — важны, істотны, бо ў ім жыве ўся творчая група радыёспектакля. Але аснову яе творчых пошукаў склала філасофская частка. Чаму так здарылася, што з сяброў, якія едуць у фурманцы, выжывае толькі Ляўчук? Што ў ім закладзена, што дае магчымасць дайсці да Першамайскай брыгады? Ды ці мог Ляўчук, як і астатнія героі твораў Быкава, прайшоўшы пекла вайны, быць шчаслівы не толькі тым, што застаўся жывы? У героя «Воўчай зграі» з'явілася такая магчымасць, але ў іншых?..

Як правіла, пісьменнік выбірае ў якасці галоўных герояў непрыкметных персанажаў — у надзвычайным становішчы вайны яны незаўважныя сярод больш яркіх і каларытных. З-за некаторых рыс характару іх нават нельга назваць станоўчымі. Той жа Ляўчук сядзеў на гаўптвахце, быў выпадак, калі выпіў, не было ў яго і шматлікіх ордэнаў, што заўсёды падкрэслівае Быкаў. Але ён помніць аб іншых людзях, і гэтага дастаткова.

Яўгенія ШЫЦЬКА

ПРЫМАЙ ЯК ДАР ЖЫЦЦЁМ ПАСЛАНЫ ДЗЕНЬ...

Аркадзь Куляшоў найперш успрымаецца як аўтар шэдэўраў ваеннай лірыкі. Выданне «Маё пасведчанне» (Мінск, Мастацкая літаратура, 2019), на старонках якога пабачылі свет 100 найлепшых яго вершаў, адкрывае асобу паэта і ў іншым святле: і да вайны, і пасля яе ў творцы была яркая багатая біяграфія.

На пачатку сталення гэта жыццярэадны, шчаслівы адным фактам свайго існавання юнак, здольны паэтызаваць з найвялікшай пачуццёваасцю сялянскую паўсядзённую працу, вясковы побыт, ён проста захлапаецца радасцю жыць:

*Стаіў дыханне. Цішыня...
Убок рукой умелай
Я падсякаю галаўня,
Цягну з хмарынкі белай.*

*Вада ў кругах,
Вада ў кругах,
І неба ў ёй не тое...
А воблачка? Яно ў руках
Трапачацца жывое.*

У пейзажных замалёўках творца ідэалізуе прыродную стыхію, яе вобраз ачалавечваецца, рысы пераносзяцца на характар і светаадчуванне лірычнага героя, вымалёўваецца яго крэда:

*Хачу неспакойнаю хмарай
грымець,
Маланкамі ўвесь апавіты,
Каб цяжка адразу было
зразумець
Ці вокам акінуць, які ты.*

*Спакою не ведаць ні ноччу,
ні днём
І не прыставаць у знямозе,
Вялікай любові дажджом
І агнём
Зямлю цалаваць па дарозе.*

У 1928 годзе будучы пісьменнік паступае ў Мсціслаўскі педагагічны тэхнікум. У Мсціслаўлі ён і знаёміцца з Юліем Таўбіным і Змітраком Асташанкам, хутчэй за ўсё, запрошаны ў дом Таўбіных, дзе часта збіралася творчая моладзь. У хуткім часе яны ўтрох моцна пасябравалі, прысвячалі адзін аднаму вершы. У 1933-м Таўбіна арыштоўваюць і высялаюць, у 1936-м арыштоўваюць паўторна. Асташанку арыштавалі ў 1936 і пазбавілі волі на 8 гадоў... Аркадзь, хутчэй за ўсё, па прычыне маладога ўзросту пашанцавала больш. А можа, яму было наканавана захаваць памяць сяброўства праз усё жыццё і ўваскрэсіць імяны сяброў. Шматлікія вершы паэта прысвячае Змітраку Асташанку і Юлію Таўбіну:

*Па-рознаму адлегласць паміж
стартам
І фінішам нам адмярае час.*

*Адным, хто доўга жыву,
зробішы мала, —
кароткім падарожжам
за труной;
другім, хто шмат зрабіў,
пражывушы мала, —
адлегласцю ў бяссмерце
даўжынёй.*

З 1941 па 1943 год Куляшоў быў на фронце ў армейскай газеце, у 1943—1945 — у Беларускай штабе партызанскага руху. Горыч, адчай маладой душы, патрэба верыць у найвышэйшую справядлівасць — усё адлюстравалася ў вершах ваеннай тэматыкі, якія ўжо даўно сталі хрэстаматыйныя: «Ранак», «Над брацкай магілай», «Ліст з палону», «Балада аб чатырох заложніках», «Маці», «Камсамольскі білет», «Бязрозга», «Дом», «На полі бою», «Слова невядомага салдата». Адметна, што вялікая трагедыя народа часта раскрываецца пісьменнікам на прыкладзе трагедыі маленькай, прыватнай. І надзіўна, бо народ — не аморфная безаблічная маса. Гэта канкрэтна дзеці бацькі Міная, якіх расстралялі, хлапчук, якому ўсё жыццё будзе не ставаць таты (той загінуў), маці, якая праводзіла сыноў на вайну і будзе чакаць іх вечно, дзяўчына, якую звозяць у палон:

*Мне здалося: стаіш ты
У новай
Кашулі вайскавай,
У зялёнай кашулі,
І кулі цябе не кранулі.
Можа, нават кранулі
праклятыя, ды не забілі, —
Быццам зноў мы з табою
ідзём, як калісьці хадзілі...*

Скончылася вайна, падлічыла страты, пачалося аднаўленне... Аркадзь Куляшоў — на творчай пасадзе, рэдагуе што-тыднёвік «ЛіМ». Пасля — галоўны рэдактар кінастудыі «Беларусьфільм». Нягледзячы на выпрабаванні, страты сяброў, ён да канца жыцця застаўся летуценнікам. Яго невыкараняльны аптымізм, агульная настроенасць на пазітыў вартыя пераймання.

Уражваюць смеласцю і дзёрзкасцю мар вершы паэта камічнай тэматыкі «***Ты згасіш сонца, час, але не згіне...», «***Сама Зямля не вечна — час даводзіць...», «Сцвярджае час: заўжды жыццю на змену...», «***Праз дзесяць год ты з'явішся з-за хмары...».

У чым сакрэт паспеху творцы, яго жыццялюбства, невычэрпнай сілы натхнення? Чаму яго паэтычная «антэна» прымала пераважна станоўчыя хвалі — у вершах Куляшова, бадай, не знойдзеш упадніцкіх настрояў? Можа быць, ён жыў па прынцыпе, які сам і вызначыў:

*Слёз не стрывае —
плач, але не тою,
Пад пачуццёў падробленай,
слязю,
А той, што смех вяртае
з небяціцы.
Смяяцца хочаш — смейся,
як дзіця.
Перад сабой і светам
будзь праўдзівы,
Прымай як дар жыццём
пасланы дзень...*

Часам вершы могуць сказаць больш, чым біяграфія. Могуць даць лепшае разуменне эпохі. Гэта спрацоўвае і адносна выдання твораў Аркадзя Куляшова. Матывы яго творчасці блізкія, зразумелыя, агульначалавечыя...

Яна БУДОВІЧ

ЦІХІ СМУТАК ЗЕЛЕНАГАЛОВЫ...

100 вершаў ваеннай тэматыкі пабачылі свет пад вокладкай кнігі «Памяці Вечны агонь» (Мінск, Мастацкая літаратура), прысвечанай 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

Больш ад чатырох дзясяткаў паэтаў, творы якіх сабраныя ў выданні, аб'яднаны тэмай вайны не толькі ў мастацтве, але і ў лёсе: адны з іх загінулі на фронце (Алесь Жаўрук (1910—1942)), іншыя прайшлі праз пекла вайны, змагаліся ў армейскіх шэрагах, былі ваеннымі карэспандэнтамі, падпольшчыкамі, разведчыкамі, але ім пашанцавала сустрэць перамогу (Паўлюк Прануза, Пімен Панчанка, Максім Танк, Анатоль Астрэйка, Валянцін Таўлай, Міхась Калачынскі), трэціх вайна пазбавіла дзяцінства (Мікола Федзюковіч, Сцяпан Гаўрусёў, Пятрусь Макаль)... Менавіта таму пафас твораў не выклікае недаверу і непрыняцця, гучыць натуральна, а тое, што занатавана ў вобразах, з'яўляецца перажытым, убачаным, пераасэнсаваным на прыкладзе ўласных страт і трагедый.

*І плыве, як грэчкі пах мядовы,
І плыве, як васільковы пах,
Ціхі смутак зеленагаловы
Па ваках любімых, па губах.*

Што паспелі ў жыцці хлопцы, меўшы лёс, падобны як у аўтара прыведзеных радкоў, Леаніда Гаўрылава (1918—1941), чый верш адкрывае зборнік? Нарадзіліся ў вёсках у сялянскіх сем'ях, скончыўшы сямігодку, адвучыліся ў тэхнікумах альбо (і) у інстытутах, былі прызваныя ў Чырвоную Армію. Першыя вершы друкавалі ў раёнках, мала хто паспеў выдаць зборнік. Л. Гаўрылаў служыў у танкавых войсках механікам-вадзіцелем. З першых дзён Вялікай Айчыннай — на фронце.

Самым для іх істотным, напэўна, была вера — нават не столькі ў непераможную моц усёй вялікай краіны, колькі ў тое, што канкрэтна іх недзе далёка хтосьці чакае: маці, каханая, сяброўка:

*Калі змаўкаюць мінамёты
І цішыня атуліць лог,
Я дастаю паштоўку, што ты
Прыслала з бацькаўскіх дарог.*

Ці не радкі, напісаныя дарагой рукой у такім чаканым пасланні (паштоўцы), якая паслужыла вобразам для верша, ахіналі цяплом і давалі сілы ў самыя змрочныя гадзіны Міколу Сурначову (1917—1945)? Ён у Савецкай Арміі таксама з 1941-га, удзельнічаў у абароне Каўказа, у вызваленні Беларусі, Украіны, Румыніі, Польшчы. Загінуў пад Берлінам у апошнія дні вайны ў начной рукапашнай бітве...

*Ты мне патрэбна, як глебе вада,
Як маракі пах салёнага мора.
Клікнуць? — Не змогуць вятры перадаць.
Плакаць наўзрыд? —
Прад бярозкамі сорам.*

Звышчалавечая напруга, пастаянная рызыка, жорсткасць баёў не заміналі пяшчотным пачуццям, а можа, і абвастралі патрэбу ў іх — бо ў перапынках на прывалах байцы згадвалі бацькоўскую хату, родныя твары, размаўлялі ў думках, як М. Сурначоў, з каханымі... Узоры інтымнай лірыкі, дзе ваенныя падзеі выступаюць фонам, належаць і пяру Аляксея Коршака (1920—1945), Анатоля Астрэйкі, Аляксея Русецкага, Кастуся Кірзенкі.

Тыповай рысай ваеннай лірыкі (і пазнакай якасці твораў) з'яўляецца ўменне перадаць трагедыю народа і роднага краю праз прыродныя вобразы. Удзельнік баёў на сталінградскім фронце, Анатоль Вялюгін нібы «падгледзеў» жахлівую ў сваёй бесчалавечнасці і бессэнсоўнасці карцінку і ўвасобіў мастацкімі сродкамі:

*Жоўты стэп...
Мартэны...
Краю любі, ты гарыш у памяці жывой,
як сланечнік
на-над стромай згубы
з сонечнай прабітай галавой.*

Нельга не згадаць у гэтай плыні і «Сінія касачы» Пімена Панчанкі, і «Нашы бярозы» Уладзіміра Караткевіча.

У іншых творах трагедыя раскрываецца не ў грывах баёў, а ў цішыні спустошаных вёсак («Жнівень сорак пятага года», Анатоль Грачанікаў):

*Праз папалішчы,
Па колкім ржышчы
Да нашай вёскі ішоў нясмела
Страўляць жажынку
Жнівень жжаўцелы.
З галадухі і ён спатыкаўся,
Сляпы.
Лісты-пахаванкі нёс,
Нёс і снапы.
— Гэта табе, цётка Арына,
За сына...*

Блізкія па эмацыянальным уздзеянні вершы Рыгора Барадуліна «Бацьку», Сцяпана Гаўрусёва «25 чэрвеня 1944 г.», Міколы Аўрамчыка «Трое», «Балада пра галубінае пер'е» Уладзіміра Караткевіча, «Бязбацькавічы» Генадзя Бураўкіна, «Балада пра камбата» Аляксея Пысіна. Творы гэтыя чытаць надзвычай цяжка, бо іх «поле» паглыбляе ў балючы перажыванні. Але ж гэта — частка нашай гісторыі. А гісторыя паўтараецца, калі памяць пра яе слабее... Выданне разлічана на шырокае кола чытачоў.

Яна БУДОВІЧ

Не забыцца — будзе сніцца

Чалавека, які выбірае для сябе паэзію як спосаб камунікацыі, звычайна адрознівае назіральнасць, увага да таго, што атачае. Некаторыя аўтары пераводзяць свае ўражанні ў разважанні аб метафізічным, аб уладкаванні свету, метафарызуюць усё. Іншыя, наадварот, імкнуцца зрабіць рэальнасць у сваім творы фонам для думак і пачуццяў, але часам — і ўбачыць свет і сябе ў свеце такімі, якія ёсць.

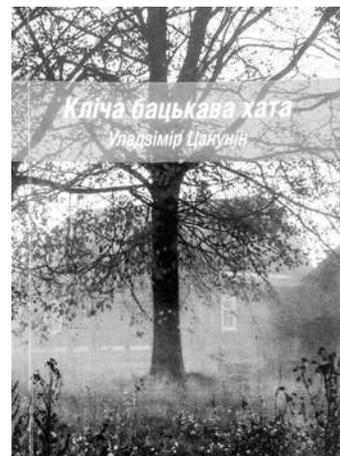
Уладзіміра Цануніна, аўтара кнігі «Страчанае рэха» і «Кліча бацькава хата», можна аднесці якраз да апошняй катэгорыі. Абедзве кнігі выйшлі ў выдавецтве «Каларград» у 2018 годзе і маюць падобны дызайн вокладак. Жаданне аўтара падзяліць сваю творчасць на дзве кніжкі тлумачыцца, хутчэй за ўсё, тэматычным складнікам. Рэч у тым, што зборнік «Страчанае рэха» ўтрымлівае толькі вершы пра прыроду, увогуле ўяўляе своеасаблівы дзённік назірання за лесам. Кніга падзелена на чатыры раздзелы, па часах года.

У вясенніх вершах частыя вобразы раніцы, назіранні за рознымі ляснымі істотамі. У атмасферу абуджэння ледзь заўважна закрадаецца думка пра тое, што святая жыцця можа скончыцца (аўтар назірае за прыгожымі стракозамі, якія ў канцы нечакана становяцца здабычай рыб). У летнім раздзеле пяшчотнае і трапяткое стаўленне аўтара да прыроды раскрываецца напоўніцу. Настрой гэтых твораў прасякнуты сонечным спакоем. Прырода для аўтара — сапраўдны, непадроблены сусвет, магічная, боская сіла, нішто не адцягвае увагу ад засяроджанасці на яе таямніцах. А вось у асенніх вершах аўтар, акрамя іншага, пачынае звяртаць увагу і на ўласнае жыццё, пераасэнсоўваць

падзеі свайго мінулага, настальгіраваць. Сюжэты з зімовага раздзела пераважна трагічныя, цалкам засяроджаныя на лясной тэме.

Нягледзячы на тое, што кожны з раздзелаў вытрыманы ў адпаведным настроі, моцнага кантрасту ва ўражаннях яны не выклікаюць. Прыёмы, якімі карыстаецца аўтар, вобразы, якія ён стварае, застаюцца аднастайнымі, даўно вядомымі і адпрацаванымі, як і тэхнічны складнік твораў.

Гэтая тэхнічная аднастайнасць пераносіцца і на другі зборнік — «Кліча бацькава хата», які адрозніваецца ад першай кнігі агульным тэматычным кірункам, нягледзячы на тое, што некалькі вершаў паўтараецца ў абедзвюх кнігах. Другі зборнік значна больш асабісты. У ім таксама заўважная частка адводзіцца апісанню прыроды, але тут гэта ўжо не абстрактныя краявіды, а родныя мясціны аўтара. У назіральныя вершы ўплятаюцца ўспаміны з дзяцінства, вобразы сваякоў. Некаторыя творы цалкам пабудаваны на гісторыях з маладых гадоў аўтара. Вершы пра яблыкі ў суседскім садзе і лабірныя ў снежных гурбах самыя жывыя і жыццяродныя з твораў кнігі. У дачыненні да такіх гісторый больш верыцца ў некалькі разоў паўтарае аўтарам прызнанне «не забыцца — будзе сніцца», а яскравыя, але звыклыя прыродныя з'явы трохі стамляюць. Усё ж такі перажыць і ўбачыць — не заўсёды адно і тое ж.

Другі зборнік У. Цануніна — вялікая размова пра радзіму, розныя пытанні аб ёй. Асаблівае месца ў тэматычным радзе займае чарнобыльская трагедыя, ад якой пацярпела родная вёска аўтара. Вялікі раздзел у кнізе называецца «Радзіма талентаў». Верш з такой жа назвай — пра канкрэтную вёску. Раздзел значна пашырае межы не толькі

прасторавыя, але і часавыя: У. Цанунін размаўляе праз свае вершы з класікамі беларускай літаратуры, з Францыскам Скарынам, прысвячае тэксты і гістарычным асобам, і сваім знаёмым творцам. Ставячы розных людзей у адзін шэраг, аўтар адзначае, што малая радзіма — заўсёды частка вялікай.

Але найбольшы гонар У. Цанунін адчувае менавіта ў дачыненні да свайго горада — Вілейкі. Самы буйны твор, які закрывае другі зборнік, — гэта рыфмаваны сцэнарый да кароткаметражнага дакументальнага фільма пра горад на Вялікі. Чытаючы яго, даволі лёгка ўявіць візуальныя элементы, таму, нягледзячы на своеасаблівую форму, можна лічыць, што сваю сцэнарную функцыю работа выконвае.

Творы У. Цануніна — канцэнтрат назіральнасці, засяроджанасці, любові аўтара да сусвету, прыроды і роднай зямлі, агорнуты ў паэтычную форму, якая, як часта бывае ў падобных выпадках, атрымліваецца другаснай, не загрузанай дадатковымі сэнсамі і значэннямі. Адрэзанне сваёй асабістай гісторыі ад падгледжанага жыцця прыроды пацвярджае трапяткое стаўленне аўтара да таго, што ён абірае прадметам творчага асэнсавання. Але нават сваё жыццё аўтар разглядае на фоне краёў, якія яго выгадвалі і натхняюць цяпер. Паступовыя пераключэнні ад стрыманых, прыхаваных эмоцый да шчырага і шматслоўнага захаплення выяўляюць эмацыянальнасць і шчырую зацікаўленасць сусветам, якая магла б быць выяўлена так жа яскрава і ў любой іншай форме творчасці.

Дар'я СМІРНОВА

Літаратура як лёс

Абнаўленне ўласнай памяці — з'ява не такая і рэдкая. Асабліва калі прыгадваеш тое, што з гадамі паступова забываецца. Часам нешта ўспрымаецца па-новаму. Калі факты, з'явы, учынкi ў супастаўленні з іншымі паўстаюць больш выразна, акрэслена. Пра ўсё гэта хочацца падзяліцца з іншымі. Калі ж ты пісьменнік — не толькі з блізкімі табе людзьмі. Не памылюся, калі скажу, што акурат гэта і падштурхнула Зіновія Прыгодзіча на выданне сваёй чарговай літаратурна-крытычнай, даследчыцкай, публіцыстычнай трылогіі «Постаці».

Пачатак ёй паклала аднайменная кніга ў 2011 годзе, што мела падзаглавак «З цэлым народам гутарку весці...». Надзіва запамінальныя атрымаліся партрэты Валерыя Анісенкі, Міхаса Дрынеўскага, Марыі Захарэвіч, Леаніда Захлеўнага, Адама Мальдзіса, Івана Міско, сына Якуба Коласа Міхаса Міцкевіча, Георгія Паплаўскага, Янкі Сіпакова, Анатоля Сулянава.

Праз тры гады выйшла другая кніга «Постаці» з падзаглаўкам «Сэрца мільёнаў падслухаць біцця...» Як і ў першым выпадку, гэта не традыцыйны дзесяць гутарак, калі той, хто бярэ інтэрв'ю, задае пэўныя пытанні, каб атрымаць на іх адказ, а менавіта дыялогі, якія, дзякуючы майстэрству З. Прыгодзіча, пашыраюць свае жанравыя межы. У выніку атрымаліся дыялогі-партрэты, дыялогі-нарысы, дыялогі-эсэ. Таксама было прадстаўлена дзесяць творцаў — гонар нацыі: Наталля Гайда, Валянціна Гаявая, Міхась Казінец, Леанід Левін, Міхаіл Савіцкі, Максім Лужанін, Алесь Савіцкі, Барыс Сачанка, Міхаіл Фінберг, Мікалай Яроменка.

Трэцяя кніга «Постаці» пазначана 2016 годам. Падзаглавак яе «Гэткая шукаю цэлы век чэсці...» сведчыць, што чакаецца сустрэча з творцамі знакамітымі. Сапраўды, кніга атрымалася асветленая жыва-творным святлом Генадзя Аўсяннікава, Генадзя Бураўкіна, Васіля Быкава, Аксаны Волкавай, Аляксея Дударова, Уладзіміра Ліпскага, Ігара Лучанка, Георгія Марчука, Мікалая Пінігіна, Леаніда Шчамялёва.

Пра кожнага, прадстаўленага ў «Постаці», можна гаварыць шмат. Аднак дыялогі З. Прыгодзіча ці не ўпершую чаргу цікавыя тым, што аўтар знайшоў свой падыход у высвятленні феномена таго ці іншага творцы, сказаў пра яго тое, чаго не заўважылі іншыя. Ці падаць ужо знаёмае ў іншым, больш глыбокім і ўсебаковым ракурсе. Напрыклад, духоўна ачышчаецца пасля знаёмства з гутаркай з А. Савіцкім «Толькі мужны дасягае мэты». Здавалася б, пра Алесь Ануфрыевіча ведаеш шмат, даводзілася з ім неаднойчы сустракацца, чытаць ягоныя кнігі, рэцэнзаваць іх. А тут паўстае шмат у чым, па сутнасці, новы Алесь Савіцкі. Канешне, гэтакі ж душэўна чысты, адкрыты, у многім даверлівы, але разам з тым куды больш відавочная ягоная жыццёвая мудрасць, тая разважлівасць, што і дазваляла мець уласны погляд на тыя ці іншыя падзеі, але ён настолькі ўсвядомлены, асэнсаваны і пераасэнсаваны, што з Алесем Ануфрыевічам нельга было не пагадзіцца.

Ці ўзяць дыялогі з Б. Сачанкам («Жыць інтарэсамі людзей»), М. Казінцом («Музыка — душа народа»), М. Лужаніным («Сэрца паэтава біцця павінна дваццаць чатыры гадзіны!») Асалода ад знаёмства з імі найвылікая. Пісьменнік знаходзіць той стрыжань, адштурхоўваючыся ад якога лёгка «разгортваць» старонкі жыцця і творчасці кожнага з гэтых творцаў, засяроджваючы ўвагу на тым галоўным, што дазваляе іх бачыць менавіта як Асобу. Кола суразмоўцаў З. Прыгодзіча сведчыць на карысць таго, наколькі ў яго разнабаковыя творчыя інтарэсы, як

добра арыентуецца ён у сучаснай культурнай прасторы. Найважнейшы для яго крытэрыі — талент і толькі талент. Бо менавіта ён шмат гаворыць пра творцу, сведчыць аб ягоных набытках, аб тым, якая роля належыць яму ў сучаснай літаратуры, мастацтве, палітыцы — у залежнасці ад таго, на якой ніве працуе.

Дарэчы, да месца сказаць, што на творчасць З. Прыгодзіча-празаіка ў свой час звярнуў увагу народны пісьменнік Беларусі Янка Брыль, а Іван Антонавіч, цудоўны знаўца беларускай мовы, сам надзіва псіхалагічна глыбокі празаік, быў вельмі патрабавальны да слова, а таму строгі ў сваіх ацэнках. У гэтым пераконваешся, знаёмячыся з новым трохтомнікам З. Прыгодзіча. У кожнай кнігі свая назва: «Літаратура як лёс», «Як маланка, як хлеб», «Ці далёка чуваць?» Толькі падзаглавак паўсюль аднолькавы: «Пра літаратуру і літаратараў» (Мінск, «Деловая печать», 2019).

Асабліва хвалюча перагортваць старонкі жыццёвага і творчага лёсу тых, хто, як і Я. Брыль, пайшоў ужо ў лепшы свет: Г. Бураўкіна («Век, адведзены мне,

ягоную сутнасць, і дапамагае тое, што піша З. Прыгодзіч.

У назве трэцяй кнігі, «Як маланка, як хлеб», — нечаканае параўнанне. Але яно невыпадковае. «Пазычыў» яго З. Прыгодзіч у знакамітага бразільскага пісьменніка Жоржа Амаду, у якога ёсць такое выказанне: «Літаратура павінна стаць зброяй народа — грознай, як маланка, і прастай, як хлеб». Прывёўшы яго, Зіновій Кірылавіч патлумачыў: «У гэтай ёмкай формуле “як маланка, як хлеб” ключаецца, на мой погляд, вычарпальная праграма ўратавання і развіцця нашай літаратуры. А ўсё, што вы прачытаеце ў кнізе, далей, толькі пацвярджае, дапаўняе, паглыбляе сказанае».

Творчасць пісьменнікаў, пра якіх прамаўляе З. Прыгодзіч, трывала прапісала ў гісторыі нацыянальнага прыгожага пісьменства. Адметнасць матэрыялаў і ў тым, што ў іх поруч з разглядам творчасці пэўнага аўтара, глыбокага і ўсебаковага прачытання напісанага ім асабліва адчувальныя асабствы след самога даследчыка. Назіраецца і працяг гаворкі, што вялася ў папярэдніх кнігах.

Адметна, што са старонак паўстаюць не забранзавелыя партрэты таго ці іншага пісьменніка, а жывыя і ў нечым блізкія як аўтару, так і кожнаму чытачу асобы. Тое падкрэсліваюць і назвы: «МОЙ БРЫЛЬ, альбо Характэрна роднага слова», «ДОЎГАЯ ДАРОГА ДАДОМУ, альбо Некалькі суб'ектыўных згадак пра Васіля Быкава», «НЕЛЬГА ЗАБЫЦЬ, альбо Чароўныя ветразі памяці сустрэчы з Уладзімірам Караткевічам», «ПАЭЗІЯ ЯК ПРАДЧУВАННЕ. Пра Жэню Янішчыц — па-сяброўску і па-зямляцку».

Кожны з гэтых матэрыялаў надзвычай цікавы. Як у той дбайнай гаспадыні: што ні згатуе, адна смаката. Аднак асабліва хачу запяніцца на згадках пра У. Караткевіча. Не сказаць, каб пры ягоным жыцці крытыка гэтак ужо ахвотна пісала пра яго новыя кнігі. З Прыгодзіч — не з тых, хто ўзяўся пісаць пра яго, кіруючыся творчай кан'юнктурай. Сваімі творамі У. Караткевіч імкнуўся ўздадаць з беларусаў нацыянальна свядомых грамадзян, патрыётаў сваёй Беларусі. Разуменячы, наколькі велізарная тут роля прыгожага пісьменства... Але аднаго гэтага мала. Усё жыццё павінна быць прасякнута нацыянальным духам. «Мая мара, — прызнаваўся ён, — каб цягам часу тое, што можна яшчэ аднавіць, было адноўлена. Ну, а тое, што некаму замінае і здаецца непатрэбным — старыя драўляныя цэркаўкі, млыны, даўнія хаты, цікавыя гаспадарчыя пабудовы, — пажадана, каб усё гэта было перавезена і сабрана ў адным месцы. У музеі народнай архітэктуры і быту. У музеі пад адкрытым небам. Як гэта зроблена ў Швецыі, у цэнтры Стакгольма. Зрэшты, як і ў нашых украінскіх суседзях, у Львове».

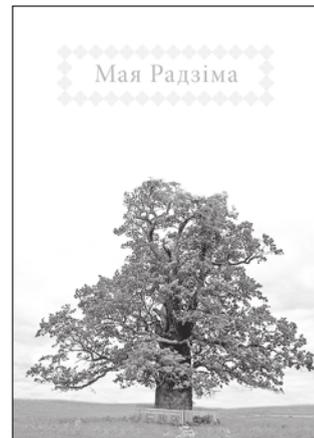
Знайшлося ў кнігах З. Прыгодзіча месца і артыкулам, рэцэнзіям. Можна пазнаёміцца і з ягонымі дзённікавымі запісамі, дзе ёсць развагі пра літаратуру, даецца ацэнка некаторым пісьменнікам. Ухвальна, што ён не абышоў увагай і незаслужана забытых літаратараў, сярод якіх, напрыклад, Фёдар Янкоўскі, цудоўны празаік, знаўца роднай мовы, заснавальнік навуковай школы беларускай фразеалогіі.

Уражанне ад кніг З. Прыгодзіча, як ад папярэдніх, так і ад новых, — нібы перад табой выбраныя старонкі міні-гісторыі нацыянальнага прыгожага пісьменства. Яны могуць стаць настольнымі для настаўнікаў, выкладчыкаў беларускай мовы і літаратуры, літаратуразнаўцаў, культуролагаў і ўсіх, хто працуе на ніве беларушчыны.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Кожны шчаслівы Радзімай адзінай

Гэты лейтматыў гучыць пад вокладкай зборніка сучасных беларускіх празаікаў і паэтаў «Мая Радзіма», які рыхтуецца да друку ў выдавецкім Доме «Звязда» пры падтрымцы Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь. Выданне ў першую чаргу скіравана на вучняў сярэдняга і старэйшага ўзросту. Аднак прывабіць усіх, каму дарагая малая радзіма. Да таго ж старонкі аздобяць здымкі вядомых фотамайстраў Яўгена Пясецкага і Уладзіслава Цыдзіка.

Месца, дзе чалавек нарадзіўся, называюць малой радзімай. Мабыць таму, што і сам ён тады быў маленькі, як баравічок, што праклоніўся світальным ранкам пад сасонкай, разгублена-здзіўлены. Бо і дзіцячая калыска, і бацькоўскі парог, і звільстая сцяжынка ў школу — гэта ўсяго толькі кроплі ў вялікім Сусвеце чалавечага біцця. Але гэта — тое памятнае, светлае, невыказанае, што пашчотна грэе праз няўлоўныя гады.

Зборнік «Мая Радзіма» — гэта спроба сучасных беларускіх паэтаў і празаікаў праз прыгожае мастацкае слова прытуліць да душы да роднага краю, каб падзяліцца радасцю і болям, выказаць запаветныя думкі, а магчыма, у нечым і павініцца...

Аўтары зборніка нарадзіліся ў розных кутках Беларусі. Кожны твор у зборніку — жыццёвая мініяцюра пра тое, што блізка кожнаму. І ў той жа час творы пра малую радзіму, аб'яднання ў адну кнігу, сталі своеасаблівым майстэрскім узорам адчування шматгаласай Радзімы.

Асабліваць зборніка яшчэ і ў тым, што, трымаючыся за падмурак нацыянальнай спадчыны, у тым ліку і літаратурнай, пісьменнікі прадстаўляюць повязь пакаленняў з новымі жыццёвымі абсягамі. Паняцце Радзімы становіцца яшчэ больш ёмістым, глыбінным, сакральным. Пацвярдэннем таму — радкі Міхаса Башлакова, чые вершы і адкрываюць зборнік:

*Радзіма ў сэрцы кожнага у нас —
І без яе святла жыць немагчыма...
Як рана, што не гоіць нават час,
Баліць, шчыміць да скону нам Радзіма...*

«Паміж цэнтрам і ўскраінай» назваў свой душэўны апавед Навум Гальпяровіч. Душэўны, бо як заўважае сам аўтар, «гэта мой выток, мой Полацк, пра які я хачу гаварыць і гаварыць, бо іншага ў жыцці было так мала, што горад дзяцінства і сёння са мной у маёй мінскай кватэры, у маім рабочым кабінце, ва ўспамінах пра бацьку і маці, далёкіх сяброў дзяцінства...».

Узрушаны ўспамінамі юнацкай вясны, перадае чытачу ўрачысты настрой Уладзімір Мазго:

*Бацькоўская хата
Світае далёку —
Адвечны пачатак
Дарог і вытокаў...*

Нікола Чарняўскі рупіцца нагадаць: «Крок ад парога — слова роднае. Слова роднае — вечнасці след».

«Дай жа, памяць, мне сваю руку, і далей мы ў згодзе пойдзем разам», — кліча ў незвычайнае падарожжа радком аднаго са сваіх вершаў Казімір Камейша. З запрашэннем прайсціся па сцяжынах святой Бацькаўшчыны, пабываць у яе самых знакавых і самых стoenых мясцінах, адчуць яе дыханне, пабачыць яе шыкоўнае характэрнае, зразумець: кожны з нас шчаслівы ёю — Радзімай адзінай! — звяртаюцца да чытачоў усе аўтары выдання.

Марыя ЛПЕНЬ

Алёна ПАПКО

***

Вунь сцежкі лугавыя і ракітнік.
О, белы свет, які прасторны ты!
Дзе выселены чэрвенем чарнічнік,
Дзе першы звон руплівіцы-касы.

О, белы свет, які ты патаемны!
Што ў ім было да нас і апаля?
І станецца навечна ў ім нязменным
Дажджоў слязінка, сонца і вясна.

Калі пяецца шчыра і адкрыта,
О, белы свет, які шчаслівы ты!
Каб мове прадзедаў не стаць забытай,
Са мной па-беларуску гавары!

О, белы свет, ты просты і складаны,
Як Коласаў аповед, як Купалаў верш.
Квяцісты, як пушчанскія дубровы,
І чысты, як дзіцячы смех!

***

Каму яшчэ баліць — перабаліць...
І ясны промень цень начны разрэжа.
Ад ясяльдыянскіх шапаткіх Грамніц
Да Волгі цягнецца надзей мярэжа.

Каму яшчэ шчыміць — перащчыміць...
Свет прыгалубіць новую вясёлку —
І з даланёў бястэрашніх бліскавіц
Мяне ахрысіць — цуда-перапёлкай.

Каму яшчэ гарчыць — перагарчыць...
На плечы лістапады грузна лягуць.
Далёкі мой, цябе я буду сніць.
Мой блізкі, — і губляць адразу...

Сардэчных біатокаў дзёрзкі рытм.
Спяшаюся застацца ў дні ўчарашнім,
Дзе нам яшчэ гарчыць, шчыміць, баліць.
І сонца лаічыць твары сарамяжна.

Васількі

Усплёск ракі між новым і забытым,
Як цені недзялімых спарышоў...
І на сукенцы — мамачкай расшытай —
Усмешкі родных сэрцу васількоў.

Світаюць белакрылыя сусор'і —
Употаі радасць знаецца з бядой.
І п'юць стагоддзі зманліваю поўню,
Каб наталіцца ўласнаю слязою.

Хвалююцца жыццёвыя стыхіі —
Мне ж кветкі на сукенцы ў абярог:
Дарунак маёй сонечнай Радзімы,
І матчына замова ад грывот.

Па ўшанаванай да дрыгот любові
Наперакор усім вятрам іду.
Калі я нават і зьярну з дарогі,
Па вышыванцы роднае знайду!

***

Бывае так, што лета на душы,
Калі на пяты восень наступае.
Цвітуць рамонкі ў сэрцы-гладышы,
І шчасце з галавою накрывае.

Смяюцца вочы, а наўкол — дажджы.
І кавай саграваюцца ўспаміны:
Бунтуе мора цёплае ў крыві,
І рэжуць бераг грозныя адлівы.

Жартуюць чайкі — вешчунны цяпла,
І, як ніколі, вельмі неба блізка...
Куды б старонкі дзець календара,
Які луціце вераснем дажджыстым?

Бой з марамі маіх святочных дзён
Абвешчаны жаўцюткаю планетай.
Ад восені шчымлівы ёй паклон.
А я — упэўнена адчальваю ў лета!

***

Вясну, што зараклася быць чужою,
Запамятаю з першым жаўруком —
Далёкі вырай тлумага спакою
І ўсмешкі палыновае маёй.

Зялёныя шалёных дзён урыўкі,
Як фотаздымкі дарагіх людзей...

***

Пчала нырае ў кветку і сама
крылатай кветкай данаўня лета.

***

Не варажыце, ці Зямля астыне,
ці спыніць рух свой кругавы, калі
высокае святло вачэй жанчыны,
як вечнасць, прывіталі жураўлі...

***

А без твайго дыхання
так холадна-сцюдзёна
не толькі ў час завей і маразоў —
і ў дзень, калі на голцы
першынец зялёны
свет спасцігае з веснавых азоў...

***

Сёння свет у вясны ў гасцях —
у абдымках высокіх святальных.
Кружыць вечнасці белы птах —
планерыст запытальны...

***

Пра вёрсты распытае, пра гады,
сатканыя і з радасці, і з болю,
як і раней, ля вокнаў бэз густы...
А нам з табой ці сустрэцца болей?

Тут нават верабей умеў мастацтвам
здзівіць сваім, не просячы ўзамен
прызнанняў гучных над галлём акацый,
калі з табой быў заручоны дзень...

***

Голас твой з якіх далячыняў
даляціць да майго акна?
Сакавік —
аканіцы вышыняў расчынены.
Вясна...

Цвітуць у садзе велічныя сліўкі,
І вочы слепіць сонечны прамень.

На музыку пакладзеныя словы —
Вяртаюся, куды дарог няма...
І гаманю на жаўруковай мове —
На мове бальшакоў і лугаўя.

А сэрца хціва рэжуць крыгаходы,
Гарачае дыханне ў навізну.
Я ж па старынцы падбіраю словы,
Каб затрымаць — кім вельмі даражу.

***

Я падзякую веснямю сонцу
І тваёй набалелай зіме,
Дзе пакінуты водар ядлоўцу.

...Мама лёгка фіранкі кране.

І ўварвецца цяпло ў пакоі,
Як паспеінае свята ў душу.
Дзе бяссонне тваё міжволі
Я парушыць, на жаль, не змагу...

Кантрасты

У горадзе Б. — сёння дождж...
У горадзе С. — абяцалі сонца.
Я буду ісці па лужах басаножа,
А ты — піць астылую каву да донца.

Шчасце ў пазыку бяруць як грахі.
І я — не выключэнне.
Ведаю: у нас не будзе адзінай вясны.
Каханне, да пабачэння!..

Ветразь ружовы ірвецца наўскос.
Жыццё — цягнікі і дарогі...
Горад Б. поўню на неба узнёс,
Горад С. не спяшаецца на падмогу.

***

Даражэнькай цётчцы

Употаі назіраюць арабіны
Гаркотныя ў маю душу...
Яшчэ адной я сонечнай хвіліны
Для нас з табой у неба папрашу.

Пабачыцца, абняць! Паспець да рання.
Пакуль сэрца біццё хвалюе кроў.
І ў адзіноце позняга змяркання
Вярнуцца ў непрывычна ціхі дом.

Як шалік з ускудлачанай бярозкі,
На плечы грузам ляжа вышыня.

***

Прыйдзе май на зямлю —
закуваюць зязюлі,
салаўі распачнуць
сытаць зноў пра любоў:
гукі — зерне прызнанняў,
якія чулі
колькі сэрцаў пад зорамі
і пад ранішнім ветрам вякоў?

***

Мастацтва канатаходцы —
не сарвацца
над вышынёю злева,
над вышынёю справа.

Цэнтрам становяцца
сэрца
і нервы.
Любое мастацтва —
хада па канаце...

***

...а ёсць яшчэ на свеце
такія косы светлыя —
начная невідучасць растае
ад іх
і лагаднеюць сюжы з ветрамі
па дарозе да вакон тваіх...

***

Тры рабіны мае —
тры малітвы зямныя.
За каго вышыня прычасціцца?

Тры рабіны адным ахінуты
на святанні хрышчоным імем
і каляднай заваяй,
і каляднай сініцай...

***

Хтосьці прыдумаў,
што свет замагільны — лепшы.

Шукаю, спадзяюся ўбачыць коскі,
Бо кропак так баюся я...

***

Духмяніць луг зялёны верасамі,
Да першых зорак пчолам і звініць.
А ў рэчаньку блакітную начамі,
Загадкава так мясячык глядзіць —

Сярпчак, вінаваты што ў бяссонні
Таёмна закаханых на зямлі.
Рамэа і Джульеты яму роўняй.
Імчаць стагоддзю зграі-цягнікі.

Адметныя схаваўшы рысы твару,
У асляпляльных дотыках святла —
Сябе з яго ўспамінаў вырываю.
І лёгка так — здзіўляюся сама...

Адлегласць

Што нягойных навалніц глыток —
Адлегласць...
За тваю салаўіную вернасць —
Зоры за мной крок у крок.
Вуснаў цеплыня шчыпле збянтэжана,
Быццам электрычны ток.
Да новага святання — рукой падаць.
Сумую. Маўчыць тэлефон узаемна.
А сэрца крычыць,
Ды дастукацца аніак не можа —
Ад-лег-лас-ць.
Ні жалю, ні крыўды.
Мудрэе лістапад.

І вершы Блока гучаць узнёсла.
Чаму жыццё не перамотваю назад?
Таму што адчула сябе
Дарослай...

***

Дрыжаць галінкі пачуцця —
Каралі арабінаў.
Я з мар тваіх сюды прыйшла
І вочы засняжыла.

На горад твой так незнарок
Упала снегападам.
Даруй мне востры той папрок.
У цішы даспелым градам

З мяхоў — надзеі, што гарох...
Утопчуцца нагамі
У белы снег, у іншы лёс.
Што дзесьці па-над намі.

Чаму ж не жадаюць спяшацца
ў яго перабірацца?

***

Дрэвы ідуць да крыніц
і да рачной вады.
Цягнецца вечнасці ніць
праз ночы, дні і гады.
Радасці смех і сляза
вандруюць па сцежках адных.
На востры ляза
точыць пытанні міг:
— Чый абарваць маршрут,
корань падсекчы каму,
чыю абмінуць галаву
ростанню чорных секунд?
Ці жаўранак ранкам звініць,
ці ў цемры — маўчаньня брады,
дрэвы ідуць да крыніц,
ідуць да рачной вады.
Зоры згараюць, а ўсё ж
свету жывому прывет
ілюць і ў снягі, і ў дождж
праз тоўшчу і зімаў, і лет.
Час у акрасах сваіх
ладзіць вяселлі ў лугах —
там, дзе чмяліны ўздых
мёдам трывог прапах.
Хоць шлях да нямых аканіц
Падсолены золлю бяды —
дрэвы ідуць да крыніц,
ідуць да рачной вады.
Неба сваячку Зямлю
не адпускае адну
кружыць па сухому дну,
дзе слова няма «люблю».
І ўваскрасаюць сады,
і тчэцца бяссмерця ніць.
Дрэвы ідуць да вады —
да рэчак ідуць,
да крыніц...

***

У чаканні белай замеці на белай
чысціні паперы
знакі споведзі пакінуць ацалелай
цеплыні — і ў цеплыню зноў верыць.

Віктар ЯРАЦ

***

Не манеты з медзі, срэбра, золата
съталіся з неба, у якім
грукаў не каваль двухрукі молатам —
гром над цёплым дахам баравым.
Свежае чаканкі знакі падалі
на іголку сосен, на смалу
на ствалах, што ўмеюць слухаць ягаднік
і зялёна-жоўты моху сум.
З кузні шчодрай — не з кішэнек вузенькіх —
съталіся скарбы навалніц;
гучна смагу вогненнымі вуснамі
прагнулі маланкі наталіць.
Не капейкай дробнаю — дукатамі
вышыні расплочвацца за дні,
дзе спякотаю былі распятымі
і ў глыбінях перасохлых карані.

Замок

Паэзія — кожны раз незнаёмы
замок,
да якога патрэбна знайсці
новы ключ...

Іван КАПЫЛОВІЧ

Арцём і дзядзька Дораш — суседзі. Арцём ходзіць у школу, у пяты клас, а дзядзька Дораш — чалавек сталы, амаль дзед. Але разбежка ў гадах не перашкода для сяброўства. Абодва спакойныя, любяць блукаць па зарасніках вербалозу, па верасовых палянах, птушыных балотах, слухаць кнігавак, жураўлёў...

Арцёмам бацькі задаволены: не гультаяваты, дапамагае па гаспадарцы. А ўлетку, на калікулах, разам з сябрамі вандруе па ваколіцах. Збяруцца — і на лясное возера. Купаюцца да знямогі. Пасля выбіраюцца на бераг, на шаўкавістую мяккую траву, аддыхваюцца, загарваюцца... І мараць. Пра тое, як скончаць школу і пададзецца хто ў інстытут, хто на завод... І раптам вусцішна робіцца: гэта ж давядзецца развітацца з родным Палесем, з возерам, птушкамі...

Агароды дзядзькі Дораша і Арцёмавых бацькоў выхадзяць на лес. Там заўжды ўвосьень растуць грыбы: баравікі, краснагаловікі, лісцікі, маслякі. Кожную вясну дзядзька пускае там бярозавік. У сцёбцы, што стаіць у садзе, дзядзька трымае бочку, у якой на вашчыне настойваецца смачны напой. Такога бярозавіку, як у дзядзькі Дораша, нідзе больш не пакаштгеш. У летнюю спёку вып'еш конаўку — і знікае смага, вяртаецца бадзёрасць.

Дзядзька Дораш сярэдняга росту, рухавы, з пільным позіркам. Колькі жыве, столькі пчаларыць. Ён не прызнае рамачных вуллёў. Паўсюль — у лесе на дрэвах, у садзе каля дома, ледзь не пад самымі вокнамі — стаяць дубовыя калоды.

Бывала, прачнецца Арцём улетку раніцай і чуе: дзядзька ўжо дзяўбе пешняй дрэва, майструе чарговы вулей. Добра, што стагадовых дубоў вакол вёскі, у лясках, на палях яшчэ хапае. Вось вясковыя пчалары-саматужнікі і пляжаць іх не задумваючыся.

У дзядзькі Дораша вялікая сям'я: тры дачкі і тры сыны. Калі хлопцы падраслі, то сталі бацькавымі памочнікамі і ў пчаларскай справе. Усцягваюць гатовы вулей на воз, адвозяць у пушчу, бліжэй да верасоў, да грэчневых палёў, уздымаюць на вяроўках на дуб ці сасну, ставяць на таўшчэзную галіну, замацоўваюць як след, каб ніякая бура не скінула.

Дзядзька часта бярэ з сабой у лес Арцёма — правяраць вулі. Спрытна дабіраецца Дораш да калоды, хапаючыся то за стары засохлы сук на ствале, то за галіну, камандуе, каб Арцём падаваў яму галавешку-дымара. Выдзірае спачатку адзін сцельнік, потым другі... Увесь мёд з вулі ніколі не забірае, тлумачыць, што пчолы самі харчуюцца мёдам, а наперадзе доўгая зіма...

Дахаты вяртаюцца шчаслівыя і задаволеныя, з поўнымі ведрамі бурштынавага, з водарам верасоў ды лясных кветак, мёду.

Аднойчы здараецца бяда. Ускараскаўшыся на патрэбную вышыню і ўладкаваўшыся на тоўстай галіне, дзядзька забываецца прымацаваць сябе да дрэва жалезным ланцюгом. Выпадковы няўдалы рух — і ён не ўтрымліваецца, каменем падае на дол, на тоўстае сасновае карэнне. Спалохаўшыся, Арцём крычыць не сваім голасам, але тут жа нямае, замаўкае, толькі ў свядомасці пульсуе думка: «Што ж цяпер будзе!»

Дораш ляжыць нерухома, не выдаючы сябе ні стогнам, ні словам. Арцём бегма кідаецца ў вёску па дапамогу...

Дзядзьку паралізавала. Усю доўгую зіму ён не ўстае, качаецца ў ложку. Жонка даглядае яго як дзіцёнка. Хлапчук штодня адведвае хворага. Бачыць яго задуменага, моцна зажуранага. Дораш часта пытаецца ці то ў Арцёма, ці то ў самога сябе:

— Як там цяперака мае пчолкі без догляду?

Але хвалюецца ён дарма. Старэйшы сын паклапаціўся ўжо, каб кожны вулей быў як след уцеplены, уваходныя вечкі — шчыльна зачынены, захінуты бярозасты і мохам. Дзядзька ўсё роўна перажывае:

— Вясною сам выпраўлюся да вуллёў, правяру...

Арцём як мага супакойвае старэйшага сябра:

— Усе вашы вулі з гэтакіх тоўстых дубоў, што ніякія маразы да пчол не дабяруцца!

Аб сваіх думках-развагах дзядзька больш не гаворыць, а адно пытаецца ў Арцёма:

— У школе ў цябе ўсё ладна-спраўна, двоек у дзённіку няма? Спраўляешся з вучобай?

СКРЫШУН

Анавяданне

— Задачкі па арыфметыцы цяжкія, а літаратуру я люблю. Асабліва калі задаюць вывучыць на памяць верш...

Магутным аказаўся на здароўе дзядзька Дораш. Спачатку ў яго пачынаюць варушыцца пальцы на адной назе, потым на другой... Жонка і сыны раяць яму ўсё-ткі звярнуцца да ўрачоў. Дзядзька катэгарычна супраць:

— У бальніцы дактары выймуць душу без пары... Чаго добрага яшчэ скажуць рабіць аперацыю... Улезуць у пазваночнік, то і рукі адымуцца. Не, ужо калі паміраць, то лепш дома, у сваіх сценах.

Дзядзька добра ведае, што пазваночнік — гэта апора, што ад яго залежыць работа рук і ног. Ён пражыў доўгі век, наглядзеўся, наслухаўся, зведаў нямала... У вайну шмат бачыў параненых байцоў-спінальнікаў. Не ўсе з іх сталі на ногі, многія засталіся інвалідамі да канца сваіх дзён.

Наступным летам ён спрабуе ўжо злазіць з ложка, на мыліцах выбірацца з хаты ў сад. Разам з дзядзькам ідзе ў сад і Арцём, дапамагае, падтрымлівае.

— Схадзі, прынясі мой «струмант», — просіць дзядзька, калі яны даходзяць да сярэдзіны саду.

«Скрыпун» з дзядзькі, па праўдзе кажучы, зусім неважнецкі. І не дзіва. Дзядзька Дораш неаднойчы згадвае пра тое, як ён займаў скрыпку...

...У Чырвоную Армію ён патрапіў яшчэ да вайны. Калі пачаліся баі, дзядзьку пашэнціла, ён вырваўся з акружэння і заявіўся дадому: у шынялі, пілотцы з зоркай, галіфэ, гімнасцёрцы, падперазанай шырокім рэменем з бліскучай спражкай. Была пры ім і вінтоўка з боекамплектам патронаў.

Пра тое, што ў вёсцы з'явіўся акружэнец, даведаліся мясцовыя партызаны. Аднойчы ноччу лясныя госці наведалі дзядзьку Дораша, прапанавалі яму пайсці да іх. Дзядзька адмовіўся, спаслаўся на тое, што яны з жонкай чакаюць дзіця. Як ён можа пакінуць яе, калі побач вайна, холад, голад?

Адзін з партызанаў, у цёмна-зялёнай гімнасцёрцы, прамовіў:

— Калі-небудзь ты, чырвонаармеец Дораш, будзеш каяцца — ідзе кровапралітная вайна. Кожны, хто думае пра будучыню, пра лёс дзяцей і ўнукаў, не сядзіць дома на печцы, не хаваецца ад варожай кулі, а бярэ ў рукі зброю... Трэба, каб вораг раз і назаўсёды забыў сваё «дранг нах остэн», трэба, каб наша зямля стала магілаю для прыхадняў...

Выбіраючыся з акружэння, дзядзька Дораш бачыў узброенага да зубоў ворага, ведаў, што ў немцаў танкі, самалёты, артылерыя... А ў салдатаў яго часці — адны вінтоўкі. Хіба яны маглі спыніць ворага? І ў душу міжволі закрадалася сумненне...

Партызаны не раз яшчэ заяўляліся да яго ў хату. Дзядзька Дораш разумеў: гэтыя людзі не скарыліся, ворагу ад іх спакою не будзе... Але ўсё яшчэ вагаўся, бо быў рады, што яму пашэнціла вырвацца з акружэння жывым, а цяпер, выходзіць, ён будзе самахоць шукаць сабе кулю? Стрымлівала яго яшчэ і тое, што нарадзілася дзіця. Трэба было трымаць гаспадарку, садзіць-даглядаць агарод... Калі з'яўляліся партызаны, ён садзіў іх за стол, заставаў і казаў:

— Не магу я, хлопцы, зараз пайсці да вас... Зразумейце мяне: на каго я пакіну сваіх? Без мяне яны адразу прападуць... Бярыце маю вінтоўку з патронамі, вазьміце трохі харчу...

Праз нейкі час ён усё ж наважыўся ісці да партызанаў, бо зразумеў, што інакш нельга:

— Калі не пайду ў партызаны, сабе не дарую, бо я прыняў у арміі прысягу, пакляўся: як на нашу зямлю прыйдзе вораг, буду абараняць Айчыну... Не хачу быць клятваадступнікам. Я павінен, абавязаны. Усё будзе добра. Бог нас любіць, беражэ...

Таемнымі сцежкамі, начамаі, каб ніхто таго не бачыў і не данёс у раён бургамістру ці акупацыйным уладам, ён насіў партызанам харчы, цёплае адзенне... А іншы раз выконваў баявыя заданні — хадзіў у разведку, збіраў звесткі для партызанскага камандавання...

Неўзабаве наляцелі карнікі: нехта данёс, што некаторыя вяскоўцы дапамагаюць народным мсціўцам... Вёску падпалілі, шмат каго з жыхароў вывезлі ў Нямеччыну, многіх расстралялі... Сям'ю дзядзькі Дораша ліха абышло.

Праз нейкі час Чырвоная Армія вярнулася, прагнала праклятую немчурку і дзядзьку прызвалі ў армію паўторна. Шмат разоў ён быў адной нагой у магіле. Вайна блізлася да свайго фіналу, а яго цяжка параніла... Ужо на тэрыторыі Германіі, калі заканчвалі рабіць пераправу для танкаў, немец пачаў мінамётны абстрэл. Асколак упіўся чырвонаармейцу Дорашу ў грудзі, і ён, губляючы прытомнасць, зваліўся ў ваду... Калі апрытомнеў, убачыў медсястру, якая рабіла яму ўкол.

— Дзе я? — слаба варухнуў ён вуснамі.

— У медсанбаце.

Там і сустрэў Перамогу... Неўзабаве дэмабілізавалі. Праводзіў яго дадому начальнік штаба батальёна маёр Обухаў:

— Ну вось, шчаслівы ты чалавек, адваяваўся і жывы вяртаешся на радзіму! А яшчэ ад мяне асабіста табе падарунак. Скрыпка трафейная, вярнешся дадому, навучышыся сам пілікаць ці аддасі каму са сваіх вясковых «скрыпуноў».

І працягнуў яму чорны футарал.

Дораш разгубіўся ад нечаканасці. Адно толькі прамармытаў: «Дзякуй, таварыш маёр...», а начштаба дадаў:

— Скрыпка не абы-якая, а зробленая вартым майстрам. І надта не бяры да галавы, што інструмент трафейны. Акупанты яшчэ і не так разрабавалі нашу краіну... Доўгі час скрыпка ляжала дома ў футарале на шафе без патрэбы, было не да яе. Дбаў пра сям'ю, пра дзяцей бо самай меншай дачцэ, той, што нарадзілася ў вайну, ішоў пяты год. Усім патрэбна была яго бацькоўская ўвага, ласка, любоў.

Да таго ж яго абралі старшынёю калгаса. Але ж які з яго старшыня? Адукацыі — два класы і трэці калідор. А што такое пасляваенны калгас? Адна назва. Работнікі — гарапашныя ўдовы. У кожнай на руках плойма дзяцей, ні кала, ні двара... А чым араць, сеяць? Два кані на ўсю вёску.

Як мог, адбіваўся Дораш на справаздачна-выбарным сходзе ад старшынёўскай пасады, але больш не было каму, давялося згадзіцца. Кіраваў ён калгасам нядоўга, бо прыслалі маладога агранома. Яму дзядзька Дораш з несхаванай радасцю перадаў усе свае старшынёўскія справы. Неўзабаве ў калгасе з'явіўся табун коней, і дзядзька Дораш стаў канагонам. Яму далі стрэльбу-двухстволку, бо як інакш адбівацца ад ваўкоў, якіх пасля вайны процьма развяслося ў найбліжэйшых лясках? Бывала, ваўкі набягалі ў вёску сярод белага дня, хапалі авечку — і ў лес. Але калі Дорашу далі стрэльбу, і ён сустрэў аднаго-двухго стрэламі, ваўкі пацішэлі, не нахабнічалі.

Уначы ён пасвіў табун, а ўдзень, трохі адпачыўшы, выдзёўбаў пешняй вулі з калод. Ставіў іх на лясных дзялянках, бліжэй да верасовых палян, да пасеваў грэчкі, канюшыны. Калі-нікалі браў у рукі скрыпку, вадзіў смыкам па струнах і не верыў, што зможа стаць музыкантам. Нешта ў яго ўжо нібыта і выходзіла. Але амаль усе мелодыі былі чамусьці тужлівыя.

Паслухаў неяк гэтае ігранне старэйшы сын Коля і сказаў:

— Што ты, бацька, увесь час выводзіш пахавальны марш? Буду хутка жаніцца, хачу, каб ты зайграў на маім вяселлі што-небудзь вясёлае!

— Зайграю, сынку, а як жа! Іначай яно і быць не можа!

...У садзе ціха, ласкавы ветрык гайдае галлё яблынь, груш, вішань. Лётаюць пчолы: лета, самы медазбор, кветак і ў садзе, і ў наваколлі хапае. Дзядзька Дораш назірае за прыродай, ягоны твар свеціцца ціхай радасцю. Сядае пад яблыняй, бярэ з Арцёмавых рук скрыпку, пачынае вадзіць смыкам па струнах, гучыць нейкая прыдуманая ім самім мелодыя, што адпавядае яго настрою і думкам.

У гэты момант ён, пэўна, ужо там, каля сваіх лясных вуллёў. Ці выжылі пчолы на ягонай лясной пасецы? Апошняя зіма была з маразамі, трэба было як след уцяпляць. Коля, праўда, казаў, што ўсё ў парадку, але хіба сын можа зрабіць гэтую работу лепш за яго, векавечнага пчаляра? Адно добра — ідзе на папраўку, хутка будзе зноў даглядаць сваіх пчол так, як належыць. Дзядзькаў твар у гэтыя хвіліны прасветлены і задумлівы, а вочы свеціцца стрыманасцю, спакоем.

Многія творы гэтага паэта-франтавіка з пакалення шасцідзясятнікаў былі надрукаваныя толькі пасля яго смерці. Сёлета ў Брэсце, які абвешчаны культурнай сталіцай СНД, зладзілі літаратурныя чытанні памяці Барыса Слуцкага, дзе прагучалі вершы паэта ў арыгінале, а таксама пераствораныя па-беларуску і па-ўкраінску. Апошнія некалькі дзесяцігоддзяў творчасць гэтага таленавітага пісьменніка з няпростым чалавечым і літаратурным лёсам была незаслужана забыта. Барыс Абрамавіч нарадзіўся ва Украіне, у гады Вялікай Айчыннай вайны ўдзельнічаў у вызваленні Беларусі, большую частку жыцця пражыў у Маскве і памёр у Туле. Сёння беларускі чытач адкрывае для сябе наноў глыбокі, пранізлівы паэтычны свет Барыса Слуцкага.

Віка ТРЭНАС

Барыс СЛУЦКІ (1919 — 1986)

Коні ў акіяне

Ільі Эрэбург

Коні ўмеюць плаваць,
Ды — не вельмі добра. Недалёка.

«Глорыя» — па-руску значыць — «Слава»,
І запомніцца вам гэта лёгка.

Карабель, сваёю назвай горды,
Аклян хацеў перамагчы.

Добрымі махалі ў труме мордамі
Коней тысяча ўдзень і ўначы.

Коней тысяча! А падкоў чатыры тысячы!
Не прынеслі шчасця ўсё ж яны.

Міна караблю прабіла днішча,
Як зямля была ўдалечыні.

Людзі ўлезлі ў шлюпки, селі ў лодкі,
Паплылі жа коні проста так.

Што ж яшчэ ім, бедным, засталося?
Не хапіла месцаў на плятах.

Плыў па акіяне рыжы востраў,
Морам сінім востраў плыў гняды.

І спярга здавалася ўсё простым,
Быццам аклян быў без вады.

Ды няма ў ім ні канца ні краю,
Коні на сыходзе сіл сваіх

Заіржалі раптам, абураючыся
Тымі, хто тапіць сабраўся іх.

Коні йшлі на дно і ржалі, ржалі,
Аж пакуль усе на дно пайшлі.

Вось і ўсё. А ўсё-такі шкада іх —
Рыжых, што не ўбачылі зямлі.

***

Я дрэннай быў прыкметай,
Быў я травой змятай,
Быў я варонай белай,
Я варанай быў воблай.
Быў кольцам я на пні,
Быў тварам у акне
На паверсе сотым...
Ужо быў я ўсім гэтым.

А чым цяпер я стану?
Пачэсным генералам,
На ўсе вяселі званым?
Вучэбным мінералам,
Музейнае выставе
Пакладзеным пад шкло
Для радасці разяву,
А знтаку на злосць?

Заўвагай падрадкоўнай?
Ці звычайна падступнай?
Або маўчаннем поўным?
Радком папросту трапным,
Ніколі не спакойным,
А заўжды ўзрушальным,
І словам, і зваротам,
Якому палымнець,
Абраным мной народам,
Які забыў мяне...

Пераклад з рускай Вікі Трэнас

Запарк уначы

Запарк, зверасад, а папраўдзе —
дык зверакраты —
У паўзмроку месяца паказаў мне
свае хаты.

Востраў лвінага рыку
Ў акіяне трамвайнага рову
Трапятаўся, як рыбка,
На пяску ля спуцелага схова.
І глухое спачуванне ціха ўва мне
падымалася:

І масіўнасць сланоў, і птушка,
што разляталася,
І алень, і цюлень, і любое вакол звяр'ё
Хвалявалі й краналі
Сэрца маё.
У кожнай клетцы — вочы —
Быццам вугельчыкаў раць...
Ды праходзяць гадзіны,
І меней тых, што гараць,
Патухае і гасне ў звярыных вачах,
І няшчасце
Спускаецца на тармазах...
Вось крыллем накрыла арляня арліха.

Проста крыллем,
Проста сваё птушаня,
Проста птушка.
Львіца бачыць пустыню ў сумным
і збытаным сне.

Вавёрцы сніцца, што стыне
Яна на таёжнай сасне.
І старажытнае слова: «Свабода!»
І старадаўняе: «Воля!»
Мне згадаліся зноўку
І зноў кранулі да болю.

***

Залатую цішу Сусвету,
гучную, як афрыканскі джаз,
запісалі проста на касету
шмат разоў — не адзін раз.

Параўноўваю стужкі. Адна —
міжпланетная цішыня.
Калі далей глядзець па праграме —
цішыня ў закінутым храме.

Гэту цішу — палеглы ўзвод,
тую — закансерваваны завод
выпраменьваюць і веюць.
Ды хто адрозніць іх умее?

***

Пачынаецца доўгая, як сусвету вайна,
Пачынаецца гордая, бы птушыная
чарада,

Пачынаецца цёмная, быццам
радкі з руна,
Як пісьмо ад бацькоў, чыстая, бы вада,
Дзейнасць.

У школе пра гэта не вучаць,
У кнігах пра гэта не пішуць,
Гэтым толькі катуюць,
Гэтым толькі дыхаюць:
Вершамі.

Гул, што ўзнік у дванаццаць і нават
у адзінаццаць гадоў,
Не сціхае, не змаўкае, не замаўкае.
Ты — акцёр. На цябе ўзялі
бестэрміновых квіткоў.
Публіка цялае жыццё не адпускае
Са сцэны.

Ты — будаўнік. Ты выбудуеш — людзі
жывуць
І лаяць, знайшоўшы твае недаробкі.
Ты — катрынішчык. З вакон цябе
пазавуць,
І круці, і круціся, быццам рудая вавёрка
Ў коле.

З прафесіі гэтай, як з пасады
старшыні КДБ,

Шмат дзесяцігоддзяў не сыходзілі
жывымі.
Ты — труба. І лёс выконвае
сваё на табе.
На найважнейшых падзеях
ты ставіш прозвішча і імя,
А пасля цябе забываюць.

Пераклад з рускай Ніны Лістоты

***

Вінаватыя без віны
Вінаватыя асабліва,
Таму што павінны яны
Быць віннымі і ў дамавіне.

Ну суб'ект, ну персана, асоба!
Вінаваты! Але бязвінны!
Вось за кім прыглядаць асобна!
Не адводзіць вачэй ад спіны!

Таму што лютуе зласліваець
У вінаватага, але бязвіннага.

Памяці таварыша

Перад вайной я напісаў падвал
пра кніжачку паэта-ленінградца
і даказаў, калі тут разабрацца,
спявак даволі сумна праспяваў.

Я працу здаў, забыўшыся на гэта,
Артыкул новы распачаць быў рады.
І раптам тут — бамбёжка Ленінграда.
І аўтар кніжкі раптам стаў паэтам.

Усё, што абяцаў ён у баладах,
чаму ў радках сваіх траскучых кляўся,
ён выканаў — і біўся, і змагаўся,
загінуўшы, як і прадбачыў, смерцю
храбрых.

Як добра, што рэдактар раззлаваўся,
крыжамі мой падвал паперакрэсліў
і што загінулы таварыш перад смерцю
артыкул той не прачытаў.

***

Дзеці глядзяць на нас
вачыма блакітнымі.
Дзеці плачуць пра нас
слязінкамі чыстымі.
Дзеці глядзяць на нас.

Дзеці кожны твой крок
заўважаць і абмяркуюць,
будзеш, нібыта бог,
альбо будзеш імі асуджаны.
Дзеці глядзяць на нас.

Не спрабуй ашукаць,
падмануць — не пасмей
позірк суровы, які параўнаць
толькі з лютой завяей.
Дзеці глядзяць на нас.

***

Да чаго ж у іх усё добра з бытам!
Надакучыла ім ці не?!
Тым, хто пэўна сыты,
Тым, хто спіць, як забіты,
Тым, хто добра п'е.

Паглядзець,
Падумаць
І зразумець:
Выходзіць, трэба аддаць замест
Права на выбар — мець ці не мець
У руху сваім пэўны змест.

Права выбару —
Права на адказ

Уласны
На любое пытанне:
Калі хочаш, «не»,
Калі здолееш, «так» —
І над лёсам сваім паўстанеш.

Гэта самае правільнае з усіх
Права — на непачыны смех,
Калі ўсе на загадзе «Зважай!» стаяць,
Вольна стаць
І таксама на тое,
Каб уголас сказаць
Нешта такое,
Ад чаго ўсе, захутаўшыся, дрыжаць.

Я не ведаю — маю рацыю я ці не маю,
Але ж пакуль не згубіў галавы,
Выбіраю гэта права з усіх іншых правоў!
І мяняю на ўсе правы.

Вонкавы выгляд мыслення

Мускулы мысляру нарасціў Радэн
Прымусяў позірк уніз апусціцца.

Нібыта музыка скрозь тоўшчу сцен
Нібы святло з-за аканіцаў.
Гэта думка да нас прабіраецца,
Зрэшты, кожны думае, як умее.
Геній, як мыс, тую думку ўразае
У наша мора. Таму што смее.

Хто накаўтам, хто па ачках
Спрытным ходам, падступным ударам
У хуткай будучыні ці ў мінулых часах
Самавыяўляецца.
Па акуларах,
Па акадэмічных жэтонах
Таго, хто мысліць, вылучаць
Зараз мы дрэнным палічым тонам.

Прананую іныя крытэрыі, свой:
Песеньку з безсэнсоўным матывам.

Вось ідзе ён жывы, бадзёрай хадой
У тоўшчы масаў, сярод калектыву.

Усе маўчаць, а ён мычыць, спявае
І пад нос бубніць, тралялячыць.

Кожны разумее: значыць,
Думка з нематы выспявае.

***

Дамы, аднак, высокія! Столі —
нізкія.
Глядзець прыемна, а пражываць
няможна
ў такіх аднолькавых, як пятакі,
пакоях,
нібыта гумку ўсё жыццё жаваць,
Божа!

Калісьці я начаваў у палацы.
Халодна
ў вялізным, падобным на тронную залу
пакоі,
затое столь, нібыта напрыканцы
космасу.
Яна ўдалеч сыходзіла, слізганула ў нябёсы,
Божа!

У разуменне волі ўваходзіць абшар,
колькасьць
кубоў паветра, што асабіста табе
належаць,
калі б, нават, ты рукі выпрастаў,
выцягнуў,
не да столі дакрануўся — да лёсу,
Божа!

Пераклад з рускай Юрыя Несцяярэнкі

Як адбыцца ў прафесіі?

Яна была адным з першых выкладчыкаў, хто прачытаў адкрытую лекцыю па новых формах абслугоўвання карыстальнікаў бібліятэк (з запрашэннем усіх ахвотных). У яе навуковых і метадычных выданнях адлюстравана дзейнасць кніжніц нашай краіны, гучаць пытанні ўдасканалення. Яна памятае тэа часы, калі бібліятэчны факультэт меў свой неафіцыйны гімн. Лілія Адамаўна Дзямешка — вядомы вучоны ў галіне бібліятэказнаўства, педагог, які знаходзіцца ў пастаянным навуковым пошуку, займаецца актыўнай творчай дзейнасцю.

бібліятэчны факультэт заўсёды займаў прызавыя месцы. За выдатную вучобу Лілія Дзямешка атрымлівала персанальную стыпендыю імя Я. Коласа.

Пасля заканчэння інстытута пачалася працоўная дзейнасць, цікавая, рознабаковая, творчая. Лілія Адамаўна працавала інспектарам па бібліятэчнай рабоце ў Мінскім абласным упраўленні культуры, затым галоўным бібліятэкарам навукова-метадычнага аддзела Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. Творчая натура Л. А. Дзямешкі раскрываецца менавіта ў гэты перыяд. Лілія Адамаўна паглыбляе свае веды, займаецца навуковай дзейнасцю. Гэтаму садзейнічала аспірантура пры Мінскім педагагічным інстытуце імя А.М. Горкага.

Пасля паспяховай абароны кандыдацкай дысертацыі ў 1976 г. Л. А. Дзямешка працуе ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый. Творчы падыход у яе працягваецца ва ўсім.

Разам з калегамі Н. У. Клімянковай і С. А. Паўлавай Л. А. Дзямешка падрыхтавала вучэбны дапаможнік «Бібліятэчнае абслуговаўванне». Яна працавала над выкладанымі дысцыплінамі, вяла пастаянную работу над іх абнаўленнем і дапаўненнем, у выніку чаго з'явіўся яшчэ шэраг вучэбных дапаможнікаў па розных раздзелах бібліятэказнаўчых дысцыплін, у тым ліку: «Бібліятэка і вольны час», «Бібліятэчная рэклама», «Менеджмент школьнай бібліятэкі», а таксама шэраг артыкулаў, якія дапаўняюць і раскрываюць вучэбныя дапаможнікі і лекцыі.

Шырокім попытам у студэнтаў карыстаюцца тэрміналагічныя слоўнікі ў галіне бібліятэчнай справы, бібліятэказнаўства і кнігазнаўства. Упершыню ў Беларусі ў 1992 г. падрыхтаваны

Лілія Дзямешка.

і выдадзены прафесарамі В. Е. Лявончыкавым і Л. А. Дзямешкай «Русска-беларускі слоўнік бібліятэчных тэрмінаў», які шырока выкарыстоўваецца не толькі студэнтамі і выкладчыкамі факультэта, але і спецыялістамі-практыкамі.

Істотным унёскам у бібліятэчную справу Рэспублікі Беларусь з'яўляецца «Глумачальны слоўнік бібліятэчных і бібліяграфічных тэрмінаў» які падрыхтаваны В. Е. Лявончыкавым, Л. А. Дзямешкай і Р. І. Саматія. Многа карыснага ў ім знойдуць усе, хто цікавіцца сучаснымі праблемамі бібліятэказнаўства, кнігазнаўства, навукова-тэхнічнай інфармацыі, кніжнага гандлю.

Але рознабаковыя інтарэсы Л. А. Дзямешкі не абмяжоўваюцца толькі пералічанымі галінамі ведаў. Лілія Адамаўна па-ранейшаму займаецца не толькі навуковай дзейнасцю. Шэраг публікацый з'яўляюцца ў друку. А колькі вершаў Л. А. Дзямешка прысвяціла сваім калегам і сябрам. Ёсць вершы, прысвечаныя малой радзіме.

Ніна ЛЯЙКО,
прафесар кафедры інфармацыйных рэсурсаў і камунікацыі БДУКІМ

Каскадам літаратурных захапленняў

У гарадской бібліятэцы-філіяле № 1 Слуцкай раённай цэнтральнай бібліятэкі адбылося чарговае пасяджэнне літаратурнага клуба «Сустрэча». Да года малой радзімы быў прымеркаваны каскад літаратурных захапленняў «Тут я жыў і край мне гэты дарагі». Тэма вялікай і малой радзімы невычарпальна, а ў творчасці пісьменнікаў увогуле бясконца.

Завітаў член Саюза пісьменнікаў Беларусі, аўтар паэтычных зборнікаў «Вясна ў кароткім паліто» (2006), «На скрыжаванні» (2015) Зміцер Арцюх. Натхнёна чытаў вершы, прысвечаныя краявідам роднага краю, распавядаў пра свой творчы шлях. Чытачам падарыў кнігі са сваім аўтографам.

Адчуваннем гармоніі і прыгажосці былі напоўнены вершы чытачкі бібліятэкі, карэспандэнта газеты «Мінская праўда» Кацярыны Елісеевай. З асаблівым хваляваннем Кацярына прачытала вершы, прысвечаныя матулі і сястры, якія падтрымлівалі яе ў зале.

Ноты радасці і натхнення — і ад вершаў мясцовых паэтак Алены Лабковіч і Галіны Андрэйчэнка-Мілінцэй. Члены клуба чыталі вершы беларускіх пісьменнікаў, прысвечаныя малой радзіме. Натхніла ўсіх песня «Горад легенд» на словы земляка, вядомага паэта-песенніка Кастуся Цыбульскага на фоне прэзентацыі слуцкіх краявідаў. Песню «Куточак Беларусі» выканала настаўніца Слуцкай дзіцячай школы мастацтваў Алена Клімец.

Супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі кніжную выстаўку «Ад іх імёнаў квітнее наш куточак».

Дзякуючы такім сустрэчам члены клуба адчуваюць сябе бліжэйшымі адзін да аднаго, узбагачаюцца духоўна, уносяць разнастайнасць у жыццё, атрымліваюць крылы для палёту мары і пачуццяў.

Галіна САСІНОВІЧ,
загадчык гарадской бібліятэкі-філіяла № 1
ДУ «Слуцкая раённая цэнтральная бібліятэка»

Мажор у гасцёўні

У мастацкай галерэі раённага цэнтра рамёстваў супрацоўнікі Бярэзінскай раённай бібліятэкі зладзілі літаратурна-мастацкую гасцёўню для мясцовай інтэлігенцыі «Бацькоўскі край — жыцця калыска і творчасці Парнас», прымеркаваную да 70-годдзя бярэзінскага мастака, паэта і журналіста Уладзіміра Несцяровіча. Прадстаўлены ў галерэі карціны земляка стварылі мажорны настрой і сталі нагодай для задушэўнай размовы пра яго творчасць. Уладзімір Несцяровіч — аўтар 4 кніг, член Беларускага саюза журналістаў і Саюза пісьменнікаў Беларусі, адзін з нямногіх прафесійных мастакоў Бярэзіншчыны, хто мае каля 500 карцін.

Творца падзяліўся сакрэтамі таго, што стала першым стымулам напісання вершаў, як ён, выпускнік звычайнай вясковай школы, пасля трох гадоў працы токарам вытрымаў конкурс у 18 чалавек на месца і паступіў у Мінскае мастацкае вучылішча. Удзельнікі гасцёўні атрымалі магчымасць дадаць новыя штрыхі ў творчы партрэт земляка, адчуць непрыточнае здзіўленне, калі перад імі паўстала жыццё высокага чалавечага духу і творчага імпульсу.

Магчымасць пачуць голас мастака, знаходзячыся каля яго карцін, — сапраўднае задавальненне. Пейзажны жывапіс стаў цудоўным аздабленнем вершаў, якія паэт прадставіў сам, упрыгожваючы іх вабнай аўтарскай інтанацыяй. Цікавасць выклікалі разважаны пісьменніка аб сваіх зборніках прозы «Непрыручанае рэха» і «Круты ўзлёт».

70-гадовы юбіляр адрасаваў землякам адмысловае пасланне-наказ. Гаспадыня гасцёўні Тамара Круталевіч уручыла шанонаму гасцю арыгінальныя шаржы і эпіграмы-прысвячэнні. Музыканы тонус пасяджэнню забяспечыла выступленне бярэзінскага гарманіста Міхася Папругі.

Ірына СЯМАШКА,
метадыст аддзела маркетынгу Бярэзінскай цэнтральнай
раённай бібліятэкі

не толькі ў каталогах

На базе Чавускай бібліятэчнай сеткі Магілёўскай вобласці адбыўся міжабласны семінар «Сучасная бібліятэка — адкрыты інфармацыйна-асветніцкі цэнтр і цэнтр вольнага часу» па абмене досведам са спецыялістамі Аршанскай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Віцебскай вобласці. У фокусе абмеркавання — прывабная бібліятэка: сучасны падыход да арганізацыі прасторы. Роля кніжніцы магла б стаць больш значнай і выразнай, калі б былі створаны неабходныя ўмовы для працы бібліятэкара. На жаль, нямногія кніжніцы сёння могуць пахваліцца тэхнічна абсталяваным памяшканнем. Але бібліятэкары — аптымісты і любяць сваю працу, нягледзячы на шматлікія складанасці.

У Гомельскай абласной бібліятэцы імя У. І. Леніна літаратурна-музычны салон сустракаў сяброў літаратурна-мастацкага часопіса «Метамарфозы». Гэтае выданне аб'ядноўвае на сваіх старонках літаратурану і мастакоў дзеля ўмацавання духоўных каштоўнасцяў. Пасля выпуску кожнага нумара літаратурны савет абірае трох найлепшых аўтараў нумара, якім уручаюцца дыплом і аўтарскі экзэмпляр. Гэтым разам галоўны рэдактар часопіса Наталля Сляднева падводзіла вынікі творчага супрацоўніцтва за 2018 год. На сустрэчу завіталі члены Саюза пісьменнікаў Беларусі Васіль Ткачоў, Надзея Дзмітрыева, паэт Уладзімір Шаронаў, творчая інтэлігенцыя Гомеля, госці з Мінска.

Падведзены вынікі XXVII Рэспубліканскага конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры». Конкурс ладзіцца штогод для падтрымкі і развіцця чытання, нацыянальнай культуры, літаратуры. У рэспубліканскім этапе конкурсу сёлета ўзялі ўдзел 38 публічных бібліятэк: 14 цэнтральных і 24 бібліятэкі-філіяла з усіх абласцей нашай краіны. Прадстаўлены матэрыялы разглядаліся ў чатырох намінацыях: «За значны ўклад у выхаваўчую работу з падрастаючым пакаленнем», «За пошукавую і даследчую работу», «За падтрымку і развіццё чытання», «За навацыі ў галіне бібліятэчнай справы» Пераможцы ўзнагароджаны дыпламамі і грашовымі прэміямі.

Віцебская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна, якая сёлета адзначае свой 90-гадовы юбілей, з гэтай нагоды прадстаўляе міні-праект «90 гадоў у коле сяброў» і прапануе ўзяць удзел у фотаакцыі «Юбілей бібліятэкі ў 3D-фармаце»: падзяліся 3D-фатаграфіяй Віцебскай абласной бібліятэкі ў Фэйсбуку і атрымай лайк. Фатаграфія 3D-фармату з выявай бібліятэкі трэба самастойна выкласці ў сацыяльнай сетцы Фэйсбук з хэштэгам #90_ЛЕТ_ВИТЕБСКОЙ_ОБЛАСТНОЙ_БИБЛИОТЕКЕ.

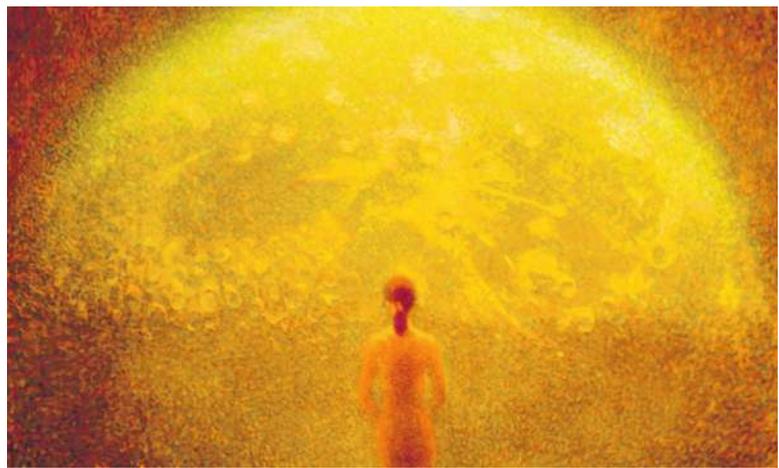
Копіі фатаграфіяў 3D-фармату дасылаюцца па электроннай пошце на адрас: inlit@vlib.by з указаннем тэмы «90 гадоў Віцебскай абласной бібліятэцы», прозвішча, імя і тэлефона ўдзельніка акцыі да 10 верасня 2019 года. Вынікам праекта стане калекцыя фотаздымкаў з трохмернай выявай кніжніцы.

На XXVII штогадовай канферэнцыі «Санкт-Пецярбург і беларуская культура», што адбылася ў Расійскай нацыянальнай бібліятэцы, увага была ўдзелена расійска-беларускім культурным сувязям, помнікам беларускай гісторыі і кніжнай культуры з фондаў бібліятэк і архіваў, аспектам літаратурнага жыцця і іншым пытанням. Галоўны бібліяграф Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі Андрэй Бараноўскі, які браў удзел у канферэнцыі, перадаў у дар Расійскай нацыянальнай бібліятэцы сваю кнігу «Лепельскае пяхотнае вучылішча» (Смаленск, 2018), адзін з герояў якой Міхал Герасіменка, ураджэнец Беларусі, удзельнік абароны Ленінграда, з'яўляецца аўтарам рукапісных успамінаў пра тэа часы.

Наталля СВЯТЛОВА

АБУДЗІЦЬ УНУТРАНЫ КОСМАС

Гістарычны і эмацыянальны складнік у работах беларускіх аўтараў-юбіляраў

Рыгор Несцераў «Касмічнае цела», 2002 г.

...Быццам археолаг ці гісторык, глядач можа трапіць у вір часу і бачыць розныя эпохі, зразумець асаблівасці асобных перыядаў развіцця культуры. Праз выстаўку «Плынь часу» Нацыянальны мастацкі музей Беларусі штогод прадстаўляе беларускіх мастакоў-юбіляраў. Юбілей — нагода дастаць са сховішчаў вядомыя ўжо толькі музейным работнікам творы напам'яці майстроў і здзейсніць такім чынам своеасаблівы працяг і дапаўненне пастаяннай экспазіцыі. Некалі гэтыя творы былі абраны для музея на выстаўках, у майстэрнях як найлепшыя, годныя, а пасля апынуліся ў запасніках, па-за мастацкім жыццём на доўгія гады.

— Відавочна, што музей не можа экспанаванне ўсё, што ёсць у яго фондах, выставачная плошча заўсёды абмежаваная, але паказ работ, якія часам дзесяцігоддзямі «спалі» ў сховішчах, уяўляецца ў нейкай ступені аднаўленнем справядлівасці, — расказвае куратар праекта Валянціна Вайцэхоўская. — Шэраг мастакоў паказаны ў калекцыі музея даволі поўна — і гэта дазваляе ў межах агульнай экспазіцыі рабіць персанальныя міні-выстаўкі. Часам мастак прадстаўлены толькі адным творам, і ён «вандруе» з выстаўкі на

выстаўку, але неаднолькава гучыць у розных экспазіцыйных кантэкстах.

Выстаўка аб'яднала творы ад пачатку XX стагоддзя да пачатку XXI. Колькасць прадстаўленых імёнаў на выстаўцы — больш чым дваццаць чалавек. Таму важна выбудаваць агульную кампазіцыю. Менавіта таму арганізатары ўдзяляюць вялікую ўвагу каларыстыцы і маштабу.

— Вядома, мы працуем для публікі. Мастацтва таго часу, хоць і кажучы, што заўсёды зразумелае, тым не менш складанае і не такое ўжо і простае, — падкрэслівае Валянціна Вайцэхоўская. — Гістарычны кантэкст і эмацыянальны складнік тут адыгрываюць не апошнюю ролю. Даводзіцца прыдумляць мноства тэхнічных рашэнняў, каб выканаць усе тонкасці ўнутранай пабудовы экспазіцыі.

Першая частка экспазіцыі дэманструе работы дзевятнаццатага стагоддзя і першай трэці дваццатага (да 1941-х гадоў). Унікальнасць прадстаўленых твораў у тым, што большасць былі вывезены ў Германію. Тое, што потым яны былі знойдзены і вернуты дадому, супрацоўнікі музея лічаць цудам. Аднак многія карціны пасля вяртання былі ў вельмі дрэнным стане. На іх рэстаўрацыю пайшло шмат

гадоў. Валянціна Вайцэхоўская адзначае, што гэтыя карціны былі народжаныя двойчы, а некаторыя тройчы.

Адной з самых значных работ, прадстаўленай ў першай частцы экспазіцыі, з'яўляецца партрэт знакамітай мінскай мастачкі даваеннага перыяду Пальміры Мрачкоўскай аўтарства Янкеля Кругера. Яна пачала выстаўляць свае творы ў Мінску з 1916 года. Актрысу Стэфанію Станюту тады вельмі ўразілі дзве яе карціны: напісаны з натуры «Сляпы лірнік» і «Гібель Тытаніка». У доме мастачкі заўсёды збіралася моладзь, пад яе кіраўніцтвам чыталіся сур'езныя лекцыі і

бліва цяжка. Кругер дапамагаў ёй, перадаючы замовы на партрэты правадыроў для дзяржаўных устаноў. У першыя дні вайны дом Мрачкоўскай з усімі карцінамі згарэў. У партрэт Янкель Кругер уклаў даніну павагі таленавітай мастачцы.

У другой частцы экспазіцыі прыцягваюць увагу карціны мастака Лазара Рана. Яны напісаныя ў той час, калі творцы імкнуліся падрабязна перадаваць гістарычныя дэталі, характар. Карціны Лазара Рана надзвычай дакладныя. Сваю знакамітую работу «Арганізацыя калгаса Крахалёва» мастак стварыў па ўспамінах. Калі ад-

нагдваюць гістарычную фатаграфію.

Неад'емная частка экспазіцыі — жанр не проста гістарычнага, а «культурнага» партрэта. Так, напрыклад, мастак Сцяпан Андруховіч у 1963 годзе напісаў партрэт Янкі Купалы. У сваёй працы аўтар акцэнтуюць увагу на тым, што пісьменнік увасабляе нацыянальную беларускую культуру. У гэтую работу мастак уклаў нямала асаблівых пацужыццяў. Праз знешняе абаяннае Янкі Купалы Сцяпан Андруховіч імкнецца перадаць унутраны стан пісьменніка — упэўнены, гарманічны і спакойны. А вось Міхаіл Будавей у партрэце Васіля Быкава выкарыстоўвае элементы драмы, пазначае, які глыбокі след пакінула вайна ў яго жыцці. Васіля Быкава пісалі многія мастакі, але не ва ўсіх атрымлівалася паказаць маштаб асобы.

Не абышлося на выстаўцы і без пейзажнай лірыкі. Так, Валянцін Савіцкі прадстаўлены некалькімі кампазіцыямі. Аўтар гуляе колерамі. У яго асаблівае стаўленне да наваколля, няма адчування дакладнай натуральнасці, у той час як работы мастака Пятра Крохалева больш меладычныя. Ёсць у іх штосьці зусім простае і адгэтага неверагодна прыгожае і дарагое сэрцу.

А самай філасофскай у экспазіцыі можна назваць работу Рыгора Несцерава «Касмічнае цела». Тут прысутнічае адсылка да бога, сонца і зямлі. Ёсць адчуванне, што ты трапіў у іншую рэальнасць. Гэта карціна не зазывае глядача ў дыялог, а дазваляе задумацца, абудзіць унутраны космас.

«Плынь часу» — знакавы праект для Нацыянальнага мастацкага музея, які не губляе актуальнасці, таму ў наступным годзе тут зноў можна паглядзець творы, якія не так часта выходзяць у выставачныя залы.

Вікторыя АСКЕРА

Янкель Кругер «Партрэт П. Л. Мрачкоўскай», 1914 г.

пісаліся рэфераты гістарычнага зместу. У 1900-я гады яна часта прапаноўвала памяшканне для прыватнай школы Кругера. У 1930-я гады, калі страціла свой статус, Мрачкоўская жыла аса-

бывалася тым падзеі, яму было 10 гадоў, ён жыў на Алтаі. Праз гады свае «жывыя» ўражанні ён стараўся адлюстраваць на палатне. Сёння гэтыя работы каштоўныя сваёй дакладнасцю,

Малевіч і этнаграфічны кантэкст

Як асоба мастака ўплывае на сучасных айчынных творцаў

«Чалавек з рыдлёўкай».

У Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў у межах II Еўрапейскіх гульніў адбылося адкрыццё маштабнай выстаўкі «Казімір Малевіч і XXI стагоддзе», дзе ўпершыню ў Мінску была прэзентавана карціна, як мяркуецца, аўтарства Казіміра Малевіча «Чалавек з рыдлёўкай» з фонду Гродзенскага дзяржаўнага гісторыка-археалагічнага музея. Работа датуецца 1920-мі гадамі.

У аснове экспазіцыі — больш чым 130 жывапісных і графічных карцін 57 беларускіх мастакоў, якія развіваюць традыцыі школы Казіміра Малевіча: ад першых бунтароў — Ізраіля Басава, Рышарда Мая і Аляксандра Салаўёва — да Леаніда Хобатава, Сяргея Кірушчанкі, Зоі Літвінавай і іншых. Унікальнасць выстаўкі заключаецца яшчэ і ў тым, што мастацкія творы прадстаўлены ў арыгінальным сінтэзе з этнаграфічнымі. З калекцыі Музея старажытнабеларускай культуры Нацыянальнай акадэміі навук

Беларусі ў экспазіцыю трапілі тры нацыянальныя касцюмы, калекцыя гліняных гаршкоў і 14 драўляных вырабаў і прадметаў побыту. Акрамя таго, на выстаўцы дэманструюцца 55 работ 1970—1980-х гадоў з калекцыі Андрэя Плясанава. У выніку атрымаўся выдатны арт-праект, які паказвае пераемнасць часоў.

— Гэтай выстаўкай мы паказваем, што беларускае народнае мастацтва і мастацтва XXI стагоддзя з'яўляюцца сплавом, які будзе фарміраваць наша мастацтва далей на працягу стагоддзя як мінімум, — падкрэслівае дырэктар Нацыянальнага цэнтры сучасных мастацтваў Сяргей Крыштаповіч. — Мы пастараліся злучыць этнаграфічную спадчыну нашага народа з тымі эксперыментамі, якія мастакі спрабуюць інтуітыўна распрацоўваць і ўвасабляць у жывапісе. Гэтая выстаўка дасць магчымасць глядачу пераканацца, што народны касцюм, прадметы побыту і сучаснае мастацтва абсалютна

не супярэчаць адзін аднаму. Наадварот, авангард і народнае мастацтва выдатна спалучаюцца і глядзяцца арганічна.

На адкрыцці выстаўкі прысутнічаў унучаты пляменнік мастака Ігар Малевіч, які шмат гадоў па ўсім свеце шукаў работы Казіміра Малевіча. Ён расповеў, што некалькі гадоў таму ў Амстэрдаме да яго падыхоў чалавек і падзяліўся гісторыяй пра тое, што яго сваячка-таваразнаўца аднойчы вывозіла з Расіі карціны на Захад. Але ў Гродне яе арыштавалі і канфіскавалі каля 10 работ, сярод якіх была карціна «Чалавек з рыдлёўкай». Дарэчы, калі здагадкі пра аўтарства пацвердзяцца, то карціна стане адзіным творам мастака, які знаходзіцца на тэрыторыі Беларусі. Мастацтвазнаўцы не сумняюцца: почырк, а таксама характэрныя для Малевіча формы і колеры паказваюць на тое, што работа ўсе ж належыць аўтару «Чорнага квадрата».

Вікторыя АСКЕРА

Інэса Душкевіч:

«Каму шмат дадзена, да таго шмат патрабаванняў»

«Яна танчыць як мара», — выходзілі захопленыя рэцэнзіі падчас гастроляў беларускага балета ў Кітаі ў 1991 годзе. На сцэне Вялікага тэатра Беларусі Інэса Душкевіч бліскуча інтэрпрэтавала няпростыя партыі Адэты-Адэліі, Жызэлі, Джульеты, Фрыгіі, Рагнеды і многія іншыя. Яе майстэрствам захапляліся не толькі беларускія глядачы, але і публіка, тэатральныя крытыкі і прэса ўсяго свету. І сёння, у дні свайго юбілею, народная артыстка Беларусі гаворыць пра высокае мастацтва — таму, што мае асаблівы клопат пра яго.

— 3 чаго для вас пачынаўся балет?

— Мая мама была вельмі музыкальнай асобай — павуння па спадчыне: гэта перадалася ёй ад бабулі, якая валодала добрым голасам і слухам. Іншая мая бабуля была педагогам рускай мовы і літаратуры, яна вельмі любіла класічную музыку, мы пастаянна слухалі што-небудзь з класікі, яна распавядала мне пра музыку і кнігі. Я выхоўвалася не ў прафесійным музычным асяроддзі, але цікавасць да музыкі мне ўвесь час прывіталі, у дзяцінстве я спявала і пры любой магчымасці спрабавала танчыць, пачую мелодыю — і ўсё, панеслася... Гэта бачылі і бацькі, і іх сябры, і незнаёмыя — часам проста падыходзілі да маёй мамы і казалі: «Калі дзяўчынка ў шэсць гадоў такім чынам самавыяўляецца, то вам неабходна яе аддаваць у танцы». Пры Белсаўпрофе ў тры гады была балетная студыя «Мара», якую ўзначальвала Раіса Львоўна Чарахоўская. У харэаграфічнае вучылішча я паступіла ў 1969 годзе.

— Ці праўда, што для прафесійных заняткаў балетам вызначальныя прыродныя даныя дзіцяці?

— Калі ёсць даныя — гэта добра, але імі ўсё роўна трэба займацца, развіваць. У мяне сапраўды былі здольнасці ад прыроды: вываратнасць, добры крок, прапарцыянальнае цела. Але памятаю, што кожны вечар, яшчэ да паступлення, мы з маёй старэйшай сястрой займаліся дома: рабілі нейкія расцяжкі, масткі... Гэта было свайго роду хобі — сабе ў задавальненне. Мяне ніхто не прымушаў, але гэта працавала на даныя. Колькі маецца прыкладаў, калі дзіця з добрымі данымі ад прыроды нічога не дасягае. У першую чаргу павінна быць вялікая любоў да танца, жаданне займацца.

— Калі вы сталі балерынай, бацькі хадзілі на вашы спектаклі?

— Мама вельмі любіла балет і тэатр, яна жыла гэтымі спектаклямі. Мама была маім вялікім сябрам па жыцці. Тата хадзіў, але не так часта. Ён урач-мікрабіёлаг, скончыў школу з залатым медалём і аспірантуру. Быў вельмі арганізаваны па жыцці, і гэтая яго якасць перадалася мне.

— Што значылі для вас педагогі? Ці атрымалі вы што-небудзь у іх акрамя прафесійных ведаў?

— У вучылішчы першым педагогам была Рафаэліна Мікалаеўна Сінева (але яе ўсе клікалі Эліна). У свой час яна танчыла ў Пецяярбургу, таму можна сказаць, што ў мяне пецяярбургская школа. Я правучылася ў яе пяць гадоў, яна захапіла мяне прафесіяй. Вучылішча тады знаходзілася ў тэатры, а Эліна Мікалаеўна жыла на круглай плошчы, мы, яе вучні, хадзілі за ёй як куранты, гулялі па набярэжнай, праводзілі дадому, часта бывалі ў яе ў гасцях, яна распавядала нам шмат пра балет. На рэпетыцыях Эліна Мікалаеўна казалі: «Нават калі сцірае пальцы ў кроў, глядач павінен бачыць вашы ўсмішкі»... «Няма слова "не магу", ёсць слова "не хачу"»... Яна мела рацыю — інакш у гэтай прафесіі не выжыць.

Не магу сказаць, што адразу зарэкамендавала сябе як паслухмяная выдатніца. Я была такая трохі раскіданая ў сэнсе ўвагі: калі ў нас праходзілі нейкія канцэрты, усе за кулісамі рыхтаваліся, паўтаралі, а я нешта сабе прыдумляла, марыла, адлюстроўвала. Эліна Мікалаеўна спачатку баялася выпускаць мяне на сцэну ў сольных нумарах, прытрымлівала, таму што не ведала, як я павяду сябе перад глядачом, ці не разгублюся. Але аднойчы рашылася і зразумела, што я змагу сабрацца на сцэне. Гэта нядрэнная якасць для артыста балета. Нягледзячы на тое, што я не заўсёды была ўважлівая ў класе, як казалі часам, «была не з гэтага свету», «недзе лунала», тым не менш сцэна мяне вельмі арганізоўвала.

— А дзе ж вы «луналі»?

— Там, дзе музыка... Апошнія тры гады вучобы мне пашчасціла прафесійна ўдасканальвацца ў заслужанай артысткі БССР Ніны Фёдарэўны Младзінскай, якая каля дваццаці гадоў была вядучай балерынай Марыінскага тэатра. Тэатральныя крытыкі пісалі пра яе захопленыя артыкулы. Пра яе прыгажосць складаліся легенды. Найцікавейшы чалавек з вельмі вострай мовай. Калі яна выказалася пра што-небудзь, трапіла не ў брыю, а ў вока. Прычым вельмі жорстка, у стылі Ранеўскай, многіх гэта крыўдзіла. Калі Эліна Мікалаеўна дала нам

аснову прафесіі, то Ніна Фёдарэўна з нас зрабіла балерын. Яна заўсёды казала: «Бі якасцю». Сапраўды, калі ты выдаеш якасць, з гэтым складана паспрачацца.

— Калі вы пачалі працаваць у тэатры?

— У 1977 годзе. У тэатры была зорная група, у складзе якой — Людміла Бржазоўская, Ніна Паўлава, Таццяна Яршова, Юрый Траян, Уладзімір Камкоў, Уладзімір Іваноў, Аляксандр Мартынаў, узначальваў трупы Валянцін Мікалаевіч Елізар'еў. Спачатку я трапіла ў кардэбалет, потым, дзесьці на другім годзе маёй працы ў тэатры, станцавала Магнолію ў «Чыпаліна», затым партыі Мірты ў «Жызэлі», Уладаркі ў «Дон Кіхоце». Маладому артысту ў тэатры, напэўна, неабходная падтрымка, і мне

вельмі дапамагла Ніна Сцяпанаўна Давыдзенка, народная артыстка БССР, яна ўбачыла дзяўчынку здольную, але не зусім ўпэўненую ў сабе, таму вырашыла паспрабаваць папрацаваць са мной над некаторымі вядучымі партыямі.

— Якія прафесійныя веды вы атрымалі ад яе?

— Яна заўсёды ўсяляла пачуццё ўпэўненасці, што ты можаш, што ў цябе ўсё атрымаецца. Наша прафесія досыць жорсткая. Калі педагогі робяць заўвагі: «У цябе гэта не атрымаецца», «Вось гэта дрэнна», «Гэта не так» — ты ўвесь час нешта пераадольваеш, пераадольваеш... І часам узнікае комплекс: а ці змагу я наогул зрабіць так, як патрэбна? І раптам з'яўляецца Ніна Сцяпанаўна, якая кажа: «У цябе атрымаецца, не спыняйся!» І ты думаеш: «Раптам сапраўды атрымаецца?» Упэўненасць у сабе — гэта вельмі важна. Дзіця можа быць дастаткова адораным, але нейкімі словамі яго можна параніць, таму тут павінна быць тонкая праца педагога.

Першай значнай была партыя Адэты-Адэліі ў «Лебядзіных возерах», мара кожнай балерыны; таксама партыя Кітры з балета «Дон Кіхот», затым я выканалі партыю Кармэн у балете Валянціна Мікалаевіча Елізар'ева «Кармэн-сюіта». Яна мне далася не проста, бо мы выхоўваліся на класічнай лексіцы, а гэта была неакая.

У балете «Кармэн-сюіта» геранія не цыганка, гэта, хутчэй, нейкі сімвал свабоды, таму сапраўды вобраз блізкі. Я шмат думала над ім, мне было цікава, як яго трактуюць у драматычным тэатры, у оперы.

— Ці здараліся ў вас спектаклі, пасля якіх было цяжка выйсці з вобраза?

— Калі рыхтуеш ролю, вельмі шмат думаеш пра яе: і фізічна рыхтуешся, і духоўна, апускаешся ў пэўную атмасферу — і не толькі ў час рэпетыцыі... Ты ў гэтым жывеш круглыя суткі. Але калі спектакль ужо гатовы і сёння ты танцуеш яго, а заўтра «Рамэа і Джульета», затым «Жызэль», вядома, няма часу знаходзіцца ў транс тры дні. Неабходна хутка паглыбляцца ў ролю і хутка выходзіць. У гэтым прафесіяналізм. Артысты павінны пражываць ролю на сцэне па-сапраўдному, каб гэта адчуў глядач, але адначасова бачыць сябе збоку. На сцэне ў мяне ніколі не было рэальных слёз, таму што заўсёды прысутнічаў самакантроль.

Мне блізкая фармулёўка Станіслаўскага пра тое, што герой — гэта я (артыст) у меркаваных абставінах. Усё роўна, зыходзячы са сваіх унутраных пачуванняў, я ніколі не спрабавала нікога пераймаць. Харэаграф дае пэўную задачу — знешні малюнак ролі, але ўнутрана гэта толькі я. Нікога не трэба капіраваць. Акцёрскі

дарунак — гэта дарунак звыш, але каму шмат дадзена з таго шмат патрабаванняў. Заўсёды вельмі дапамагалі музыка. Для мяне музыка — гэта самае вышэйшае, што можа быць у мастацтве, мне заўсёды хацелася дацягнуцца да яе, выказаць цэлам, зліцца з ёю, наколькі гэта магчыма.

— Чаму вы не з'ехалі працаваць у Маскву ці Пецяярбург?

— Тут было вельмі цікавае творчае жыццё, тут быў Елізар'еў. Мікалай Баярчыкаў запрашаў мяне ў трупы Малога тэатра ў Ленінградзе (цяпер Міхайлаўскі тэатр у Пецяярбургу) пасля таго, як я станцавала там «Лебядзінае возера». Але якраз у той момант мы з маім партнёрам па сцэне Аляксандрам Курковым рыхтаваліся да ўдзелу на Усесаюзным конкурсе артыстаў балета ў Маскве. Сталі лаўрэатамі, а калі вярнуліся ў Мінск, я вырашыла застацца тут. І не шкаду.

— Мастацтва балета сёння на ўзлёце ці наадварот? Ці згодныя вы з тым, што балет набліжаецца да спорту?

— Класічны балет досыць кансерватыўны. Аднак сёння вельмі шмат сінтэзу і ў мастацтве, і ў спорце. Паглядзіце на мастацкую гімнастыку. Там працуюць вельмі добрыя харэографы. Многія гімнасткі гранічна фізічная музыкальная, яны ствараюць цікавыя вобразы пры цудоўнай тэхнічнай падрыхтоўцы. Той жа сінтэз мы назіраем і ў балете: дадаецца акрабятка, элементы спорту — фізічныя даныя танцоўшчыкаў павінны быць развіты так жа добра, як у спорце. Паглядзіце, што адбываецца ў оперы: у спевакоў павінна быць добрая фізічная форма, яны мусяць умець спяваць і лежачы, і седзячы. А драматычныя акцёры павінны ўмець спяваць і рухацца. Сцэнаграфія сёння — гэта не толькі статычныя дэкарацыі, гэта праекцыі, анімацыі, якія рухаюцца, падмосткі і г. д. Адбываецца пранікненне аднаго мастацтва ў іншае, усе жанры ўзаемазвязаныя. Я вельмі люблю сучасную харэаграфію, асабліва ў выкананні прафесіяналаў: гэта вельмі цікава.

Напрыклад, Дзіяна Вішнёва — класічная балерына, якая, дзякуючы сваёй цікавасці да сучаснай харэаграфіі, па асобным росце выйшла ў сусветныя лідары. Яна вельмі цікава працуе ў сучаснай харэаграфіі, з вядомымі харэаграфамі, у яе за плячыма велізарны класічны і сучасны рэпертуар!

— Як гэта — быць зоркай?

— Неяк іду я пасля спектакля з сябрамі, і мы сустракаем іх знаёмых, якія здзіўлена пытаюцца: «Гэта што, Душкевіч?!» На што ім адказваюць: «А вы хочаце, каб яна ў кароне хадзіла?» Пospех звычайна недзе асобна ад цябе, па адчуваннях ён імгненны, таму што кожны дзень перад табой новыя задачы, над якімі трэба працаваць. З гэтай нагоды я ўспамінаю аповесць балгарскага пісьменніка Багаміла Райнава «Чорныя лебедзі». Там выдатна паказана, што адчуванне шчасця, задавальнення надыходзіць вельмі рэдка — пасля ўдалага спектакля або рэпетыцыі. Потым яшчэ раз — трэба... цяжка... балюча... пераадолець... выспацца. Калі прачытаць гэтую кнігу, будзе зразумела, што наша прафесія — гэта пастаянная праца, адчуванне поспеху імгненна, таму што на наступны дзень зноў трэба ісці ў рэпетыцыйную залу...

— Сёння вы з'яўляецеся мастацкім кіраўніком Беларускай дзяржаўнай харэаграфічнай гімназіі-каледжа. Якія асноўныя крытэрыі адбору навучэнцаў?

— Вядома, дзеці павінны прыходзіць падрыхтаванымі, нешта ўмець, лепш, каб яны да гэтага недзе займаліся, каб яны былі расцягнутыя ў меру. Важная таксама фактура, знешнія даныя. Асабіста я вельмі люблю і цаню эмацыянальных дзяцей. Таму калі яны паказваюць свае нумары, мне гэта вельмі цікава. Таму, што, калі дзіця вырастае, у яго могуць быць прыгожыя прапорцыі і рост выдатны, але калі танцоўшчык пусты ў сэнсе эмоцый, ён часцей за ўсё працуе ў кардэбалете.

Але ў нас высокі ўзровень падрыхтоўкі, пра што сведчыць і тое, што нашы выхаванцы працуюць сёння ў тэатрах Польшчы і Венгрыі, Аўстрыі і Германіі, у Японіі, ЗША. І, вядома ж, у Вялікім, Марыінскім і іншых тэатрах Расіі. Многія сталі сапраўднымі зоркамі: Іван Урбан, Іван Васільеў, Ігар Колб, Віталь Амялішка, Аляксандр Амельчанка, Алег Івенка, Максім Вайцоль, Аляксей Авецкін. Настасся Лімянько — вядучая балерына ў маскоўскім Музыкальным тэатры імя К. Станіслаўскага і У. Неміровіча-Данчанкі. Цікавымі балерынамі сталі Ксенія Аўсянік, Любоў Андрэева. І, вядома ж, 95 працэнтаў балетнай трупы ў беларускім Вялікім тэатры — нашы выпускнікі.

Можна сказаць, што ў розныя перыяды ў каледжы былі навучэнцы з усіх куткоў Беларусі. Наш дыплом не патрабуе пацвярджэння за мяжой.

Вольга САВІЦКАЯ

БЕЛАРУСКІ БОЛЬ — ПА-БЕЛАРУСКУ

Папулярны серыял
«Чарнобыль»:
рэзананс адкрывае
вялікі экран

Праўда, толькі аднаго
эпізоду, які будзе паказаны ў
Мінску 28 чэрвеня ў зале VOKA
кінаатэатра *velcom cinema*.

Спецыяльны паказ пад-
рыхтаваны па ініцыятыве
відэасэрвісу VOKA, які прад-
стаўляе па-беларуску тэму,
вельмі балючую для жыхароў
Беларусі. Пераклад і агучку
серыі ажыццявілі сумесна з
Amediateka Home of HBO.

І гэта варта было зрабіць не
толькі таму, што «Чарнобыль»
па цікавасці глядачоў
пераўзышоў славыты серыял
«Гульня тронаў». Яшчэ і таму,
што непасрэдна ўдзельнікі
тых падзей ці пацярпелыя ад іх
заслугуюць асаблівай павагі:
замежны фільм становіцца
бліжэйшым і раскрываецца
інакш, калі гучыць па-нашаму.
У гэтым была асабліва
матывацыя працы над гэтым
праектам, паводле намесніка
генеральнага дырэктара
кампаніі *velcom* А1 па лічбавых
платформах і кантэнце
Антон Бладзіка: «Для многіх
беларусаў тэма Чарнобыльскай
катастрофы была і застаецца
адной з самых значных у
кантэксце гісторыі краіны,
таму відэасэрвіс VOKA не змог
застацца ў баку ад сусветнага
рэлізу серыяла «Чарнобыль»
HBO».

Трапіць на спецыяльны сеанс
з паказам першага эпізоду
«Чарнобыля» на беларускай
мове запрасілі ўсіх ахвотных
бясплатна (але па папярэдняй
рэгістрацыі).

А неўзабаве пасля паказу
будзе магчыма паглядзець
усе эпізоды міні-серыяла
«Чарнобыль» на беларускай
мове: яны будуць даступныя
на відэасэрвісе ў раздзеле
CINEVOKA. СЕРЫЯЛЫ *Amediateka*
па падпісцы. Раздзел
уключае новыя і ўлюбёныя
стужкі ў беларускай агучцы ад
прафесійных актэраў дубляжу.

«Чарнобыль» — арыгінальны
міні-серыял HBO, створаны
рэжысёрам Ёханам Рэнкам
і сцэнарыстам Крэйгам
Мазінам. Фільм дэталёва
расказвае аб трагічных падзеях
на Чарнобыльскай АЭС у
красавіку 1986 года. І спраўды,
можна доўга гаварыць, маўляў,
чаму не мы здымаем такое
кіно, чаму не мы шукаем тэмы
ў сваіх жа кнігах (як гэта
зрабілі замежнікі, прачытаўшы
Святлану Алексіевіч). Але
часам з боку бачна больш, а
бяда ўспрымаецца найбольш
востра, менавіта таму, што не
чужая. Не чужая катастрофа,
якая можа насіць глабальны
характар і ўдарыць абсалютна
па ўсіх жыхарах планеты.
У карціне раскрываецца
гісторыя стасункаў акадэміка
Валерыя Лягасавы і чыноўніка
Барыса Шчарбіны, праца
якіх была скіраваная на
ліквідацыю наступстваў
маштабнай тэхнагеннай
катастрофы. Серыял уражае
рэалістычнасцю: фактары, што
папярэднічалі катастрофе,
і дзеянні ліквідатараў
адноўлены паводле архіўных
запісаў і ўспамінаў выдавоўцаў.
Валерыя АСПЕНКА

ЗАСТАЦЦА РЭЖЫСЁРАМ

«Беларусьфільм» правярае маладых аўтараў па фільмах пра вайну

Некаторы час таму Нацыянальная
кінастудыя прыдумала ствараць альманахі
дэбютантаў, у якіх рэжысёры маглі б
паказаць сябе і закласці аснову для будучай
супрацы. Тэматыка першага раскідалася
па пажаданнях саміх аўтараў, а ў выпадку
з другім у «Беларусьфільма» атрымалася
аб'яднаць сваю культурную задачу
запрашаць навічкоў з тэмамі, што стаяць
на парадку дня. Парадак дня гэтым разам
нагадаў пра 75-годдзе вызвалення, таму
новы зборнік кароткаметражак прысвяціў
сябе тэме Вялікай Айчыннай вайны. Карціна
«Вайна. Застацца чалавекам» умясціла
чатыры навелы і стала паказальнай з пункту
гледжання апрацоўкі новым пакаленнем
нашай ключавой тэмы. Упершыню фільм
быў прадэманстраваны на кінафестывалі
«Лістапад», але ў сваім завершаным выглядзе
трапіў у пракат толькі ў маі гэтага года.

Я б разбіла альманах на дзве часткі — адна з іх уключана
ў Вялікую Айчынную як нацыянальная трагедыя, а другая
засяроджана на сваім кароткім метры як форме, на якую трэба
нейкім чынам насадзіць змест. То-бок некаторыя рэжысёры
рэфлексуць аб мінулым, а іншыя ад яго свядома ці несвядома
адмяжоўваюцца. Для першых зададзена тэма становіцца
нагодай папрацаваць з гістарычнымі траўмамі, для другіх —
толькі ўмовай задачы, якую трэба рашыць экранам.

Прадбачліва зборнік пачынаецца з навелы «Франка» Мітрыя
Сямёнава-Алейнікава — найлепшага фільма альманаха, які
прадставіў глядачу і кінематаграфічнае рашэнне, і стануць
сігнал культурнай памяці, і, нарэшце, цвярозы погляд на
неадназначнасці вайны. Па сюжэце на хутар, дзе жывуць і
гаспадарыць адны жанчыны, трапляе паранены немец. Пакуль
адны намагаюцца яго вылучыць, Франка, што ў спаленай вёсцы
страціла дзяцей, не можа прымірацца з прысутнасцю чужынца.
Але прадурзятасць здымаецца, калі на хутары з'яўляюцца
ндобраязычлівыя госці, а Рыхард — так званы немца —
выратаўвае жанчын ад згвалтавання і памірае сам. У фінальнай
сцэне Франка ставіць на магілу збавіцеля самаробны крыж.

Чорна-белая кароткаметражка, дзе колер з'яўляецца толькі
ў снах Франкі, можа апроч іншага сімвалізаваць чорна-
белае ўспрыманне свету часоў вайны і ад яго адыход, што ва
ўсведамленні галоўнай гераіні адбыўся так жа, як у беларускім
грамадстве (хоць дзе-нідзе яшчэ сустракаецца, прычым
правакуецца не толькі асабістымі рахункамі).

Адыход ад крыўдных палюсоў у «Францы» адцяняецца
фільмам «Млечны шлях» Дзмітрыя Федаровіча, знятым па
рамане Кузьмы Чорнага, толькі з куды больш дрымучымі
абагульненнямі. З'яўленне іх не становіцца сюрпрызам: калі
сучасны дыскус у дачыненні да Другой сусветнай перакроць
узровень «беларусы — героі, немцы — злачынцы», агульная
нэталантнасць працягвае давацца ў знакі.
Галодныя беларусы, паляк і немец натыкаюцца на быка і ідуць
за ім, каб ім жа паабедваць. Яны трапляюць у вясковую хату,

дзе знаходзіцца акадэмік з Мінска з дачкой. Станоўчасць і
адмоўнасць персанажаў вызначаецца іх нацыянальнасцю, і
нікога няма лепшага за беларуса. Дзіўна, што сучасная карціна
не толькі не змякчае палюсы літаратуры Чорнага, але пэўнымі
маніпуляцыямі нават абастрае розніцу паміж нізкім немцам,
злосным і ганарыстым палякам і ва ўсіх сэнсах станоўчым
беларусам (хоць у канцы і аб'ядноўвае герояў адзіным кірункам).
А гэта, вядома ж, вузкі і неактуальны погляд на людзей,
нацыянальнасці і вайну.

Разам з «Млечным шляхам» павярхоўнасць дэманструе
работа «Будны дзень» Кацярыны Тарасавой. Кіно-кіно, герой у
запаволенай здымцы, незямны свет, жаночы вобраз у чырвоным
як фантом, мяжа паміж жыццём і смерцю — ніякіх рэфлексій (у
цэлым і не трэба, стварэнне кінематаграфічных прыгажосцяў на
фоне гісторыі — таксама жанр).

Камандзір і два яго падапечныя бягуць ад немцаў, пакуль адзін
з іх — самы інфантаільны — не наступае на міну. Тут яны ўсе
разам аказваюцца на абедзе каля вясковай хаты ў сонечны дзень
ды з прыгожай жанчынай то тут, то там. Цудоўная адлучанасць
ад вайны, трупаш у дарозе і немцаў, што наступаюць на пяткі,
аказваецца пераходам у іншы свет, у якім камандзір загадвае
аднаму з персанажаў вяртацца ў рэальны. За дымам пасля ўзрыву
мы бачым, што той па-геройску закрыў сабой інфантаільнага
таварыша.

Гэта таксама паказальна: сучаснае пакаленне настолькі
адхілена ад траўмы XX стагоддзя, што можа на яе матэрыяле
ствараць містычныя ці якія яшчэ сюжэты (веейне не новае).
Праўда, у гэтым выпадку настолькі адхілена, што няважным
становіцца, што тут за вайна, як яна сябе праяўляе (толькі
фактам, што на ёй паміраюць), чым яна адметныя і галоўнае —
чаму гэты сюжэт трапіў у альманах. Калі ўзяліся за серыю
кароткаметражак пра вайну — працуйце з культурнай памяццю,
уносьце ўклад у сучасны дыскус і — баюся нават агучваць —
закранайце непапулярныя падтэмы!

Апошняя навела «Фота на памяць» Ігара Васільева — з
той паловы, якая быццам пра глыбіню. З часоў вайны карціна
перакінулася на сённяшнія дні і сканцэнтравалася на тым,
наколькі памяць пра Вялікую Айчынную застаецца ў тонусе.
Ветэран, нягледзячы на ўсе свае недамаганні, храбрыцца і
заяджае па сябра, каб паехаць на арганізаванае ў гонар перамогі

свята. Калі ён заходзіць у адмысловы інтэрнат па трэцяга
таварыша, даведваецца, што той пайшоў з жыцця, але нічога не
расказвае астатнім. У выніку на ўрачыстай цырымоніі тайнае
ўсё роўна становіцца яўным, і пасля вяртання дадому ўражаныя
сыходам сябра героі задаюцца пытаннем, ці будуць пра іх
помніць.

Дзеля агучвання гэтага пытання фільм стварыў фікцыю —
фальшывыя ўсмешкі на ўрачыстасці, клопат фатографа пра
«жывыя» фотаздымкі і цэлы свет, што апякуецца тым, каб
выказаць ветэранам пашану. Вельмі прыгладжанае наваколле
заняло вялікі экран і выклікала недавер, а сум старых людзей,
якіх не наведваюць дзеці, а паплечнікі паміраюць, прапанаваў
маладым глядачам памятаць пра ветэранаў, толькі зрабіў гэта
няшчыра.

Уласна такой «Беларусьфільм» паказаў культурную памяць —
то са здаровымі тэндэнцыямі, то з нездаровай нецярпімасцю, то
з жадаем паглыбіцца ў тэму, то з намерам выкарыстаць яе ў
якасці фону для сваіх інтэнцый. Нацыянальная кінастудыя зняла
чарговы ў сваёй гісторыі фільм пра вайну — і прадэманстравала,
якой становіцца Вялікая Айчынная, калі замест натуральнай
патрэбы асэнсаваць моцную траўму мінулага стагоддзя трэба
спешна прымеркавацца да даты. Але значнага сучаснага ўнёску ў
культурную памяць, на жаль, не атрымалася.

Ірэна КАЦЯЛОВІЧ

З першай пазіцыі

...Ехаў у Тураў і не ведаў, што там чакае. Вядома, паўсюль жывуць людзі, але як паставіцца да яго прапаноў? Мікола Котаў толькі скончыў курсы пры Гомельскім абласным доме народнай творчасці і, атрымаўшы накіраванне, спадзяваўся: тое, што ён вязе з сабою, павінна тут быць цікава. І цяпер вельмі шчаслівы, што патрапіў менавіта ў Тураў. Магчыма, не было б такога захаплення народным мастацтвам, той апантанасці, што потым прывяла яго ў сталіцу на працу са славымі калектывамі...

— Я ехаў вучыць людзей танчыць народныя танцы... Прыехаў ці не на пустое месца. У памяшканні халадзіна, ніякіх умоў. Ніякіх касцюмаў. Адна лямпачка цмяна зіхацела. Не было нават пакоя, дзе можна займацца, — успамінае балетмайстар і рэжысёр Мікола Котаў. — Сабраліся людзі, глядзяць. Я паставіў крэслы ў харавым пакоі, каб займацца танцамі, як патрэбна, кажу: «Пачынаем з першай пазіцыі». Яны смяюцца: а што гэта за танцы такія? І паказалі мне польку ў два бакі — палескую. Мне захацелася вучыцца ў іх.

Даў жа Бог такое шчасце!.. Пры тым, што Тураў быў на той час не надта развіты пасёлак, але народ працавіты і таленавіты — гэта адразу развела сумневы маладога харэографа. Зразумеў, што тут куды ні пойдзеш, абавязкова сутыкнешся з фальклорам, так ці інакш трапіш на традыцыю. Бывала, ідзе на вяселле з магнітафонам — каб усю музыку, што гучыць, тут жа і запісаць: гарманісты, крыху павесялелыя, такое выдаюць, што потым, прасі не прасі, самі і не ўспомняць, што ігралі, паўтарыць немагчыма... Вось і трэба было лавіць гэтыя крупінкі-іскрынкі. Жыць з імі, святкаваць з людзьмі. На Юр'я выходзілі і спявалі тыя песні, што ў іх гучалі здаўна. Ці вась ехалі на пароме на сенакос: калі туды, то яшчэ ўсё было спакойна, а назад, папрацаваўшы цэлы дзень, заводзілі спевы і танцы проста на пароме. Такая, відаць, душа: зрабілі справу, атрымалася,

не было дажджу, Бог дапамог. Так і жылі: удзень працуюць, а вечарам яшчэ ідуць на рэпетыцыю. А ў Котава гадзіны дзве з паловай даводзілася так танчыць, што потам палівалі падлогу...

Яго мама была такая ж апантаная: добры арганізатар, любіла святы і гулянькі. Памятае Мікола з пасляваеннага дзяцінства: няпросты быў час, але збіраліся жанчыны пасля працы, заводзілі песні, і становілася лягчэй. З маленства ён успрыняў народную любоў да песні, да танца. Да таго мастацтва, у якім душа. Кажы, Жыткавіцкі раён багаты на яго. А Століншчына! Давыд-Гарадок... Давялося шмат ездзіць па Палессі, каб глядзець і слухаць, вывучаць болей. Садзіўся на паром і пераязджаў Прыпяць: быў на сенакосе, на малочнай ферме, на калгасным двары, — хацелася бачыць і ствараць пра гэтае звычайнае жыццё. Але як жа гэта ўсё перанесці на сцэну?

— На жаль, мы губляем багата, — лічыць Мікола Кандратавіч. — Не спяшаемся ўхапіць той пласт, які быў раней. Як спявалі жанчыны на Палессі: сядуць на прызбе, на лаўцы. Я іх пачынаю распываць, а яны спяваюць — па ўсёй вёсцы чуваць. Цуд! Хацелася яго адкрыць іншым. Прыезджалі Мулявін і Лучанок, мы разам ездзілі слухаць песні. Потым гэтыя песні гучалі са сцэны. Адночы прыехаў Васіль Купрыяненка з ансамбля «Свята», адпачываў з сям'ёй. Ужо было позна, леглі спаць. Раптам данеслася: «Цячэ вада ў ярк». Ён падхопліваецца: што за песня? Я кажу: «Васіль, спі спакойна, я ўсіх па голасе пазнаю, заўтра запішам...» Так пасля гэтай песня і загучала шырока.

І цяпер яго творчасць звязана са «Святам», і цяпер спяваюць яго песню «Дранікі-бульбянікі» і народныя творы, якія Мікола прапаноўвае і ставіць як харэограф. Ён скончыў Інстытут культуры, з канца 80-х гадоў пераехаў у Мінск, працаваў як пастаноўшчык з ансамблем «Свята», лёс звёў і з народным хорам імя Цітовіча пад кіраўніцтвам Міхася Дрынеўскага. Працаваў як выкладчык у творчых ВДУ, шчыраваў у навукова-даследчай лабараторыі беларускага фальклору разам з Васілём Ліцвінкам. Але самым істотным дасягненнем жыцця лічыць працу з самадзейнымі калектывамі: тураўскім народным ансамблем танца

«Прыпяць», «Верасок» — у Жыткавіцкім раёне, «Ніва» — у Столінскім раёне. І ў Мінску, калі працаваў у абласным цэнтры культуры, ансамбль «Кола» таксама атрымаў званне «народны». Чатыры народныя ансамблі танца зрабіць — вось пашана працы, калі яна на карысць іншым.

— Баліць душа, што не так яно цяпер. Закрываюцца клубы, а як з людзьмі працаваць? На маю думку (і я гэта прапанаваў), трэба ствараць дом, які запрашае на вачоркі. Любы раённы цэнтр можа арганізаваць яго, але не ў Доме культуры, каб не са сцэны размова ішла, а пазаброўску. Каб народ хацеў праспяваць і патанчыць, тое, што ён хоча. Гэта павінен быць стан душы, каб не навязваць, тады і вёска будзе іншая, — разважае Мікола Котаў. — Каб я навязваў танцаваць польку так, як мяне вучылі, то ніхто б не падтрымаў. Імкнуўся быць часцей на вёсцы, каб бачыць характар, побыт, усё, што адбываецца ў жыцці. Адночы з'ездзіў на малочную ферму, сядзеў і глядзеў, як там працуюць, а потым паставіў танец. Даяркі паглядзелі і кажучы: «Як вы маглі ўсё так дакладна перадаць? Нават як той падойнік узяць на руку...» Людзі маюць патрэбу, каб іх праца апявалася. І яны маюць патрэбу ў сваёй творчасці. Галоўнае для мяне, што ўсе мае калектывы жывуць. Я хоць і паехаў у горад, але іх не кінуў.

Яны натхнілі на стварэнне кнігі, напрыклад, гэтай: «Традыцыі беларускага народа. Сцэнічныя абрады». 25 абрадаў, як іх увасобіць на сцэне. Ёсць нават абрады, пра якія не ведаюць шырока. Што такое «зліўкі»? — абрад ачышчэння. А танец-гульня «Кука»? Калі Мікола ездзіў на прызыўныя пункты, дзе ў армію забіралі хлопцаў, паназіраў. Усю ноч перад гэтым людзі гулялі, а потым прыезджалі з прызыўнікамі ды гарманістамі. Тут трэба было глядзець і штосьці лепшае ўхапіць. Бывала, такія каленцы выкідвалі, што потым, як ні стараўся паказаць гэтыя рухі прафесійным танцорам, атрымлівалася ўсё інакш.

— Я шмат кажу, што нельга фальклор перанесці на сцэну як ёсць. Ён павінен жыць там, дзе жыве. Трэба ехаць да яго, а не яго везці ў сталіцу, — лічыць балетмайстар і рэжысёр народных святаў Котаў. — Хачу Цэнтр традыцыйнай

Фота Івана Жоланава.

культуры пачаць з Жыткавіч — там залатое калцо Гомельшчыны. Хачу, каб гэта была хата, двор. Каб там былі жывыя народныя інструменты. Я шмат праехаў з нашымі беларусамі па Германіі ды Амерыцы. Падабалася, што прыходзіш — а там у доме ўсе нашы інструменты сабраныя, можа ўзяць і паіграць. Не трэба цяпер гасцей адразу карміць — галодных ужо няма, відаць. А вось так судатыкаешся з абрадавымі дзеямі. Злучаешся з тымі галасамі, што сцягаюць у самыя глыбіні — праз іх мінулае размаўляе з намі.

З такой жа таямніцы нарадзілася адна з яго песень — «Магуліна хата». Кажы, песня з нябёс. На Радуніцу паехаў у Рэчыцу Гомельскай вобласці, адкуль родам. Начавіў у сваякоў. Каля трох гадзін ночы (нехта?) падымае з ложка, і гэтыя словы ідуць, сеў за стол, запісаў. Прэм'ера гэтай песні адбылася ў Палацы Рэспублікі. Цяпер яе можна пачуць у выкананні і дарослых, і дзіцячых калектываў. Аўтар, калі прыезджае на могілкі да маці, кажа ёй «дзякуй». Упэўнены, што яна адтуль дапамагае.

Дапамагае, калі трэба вырашыць невырашальнае і зрабіць неажыццяўляльнае. У хоры імя Цітовіча ставіў «Слаўлю цябе зямля Беларусі»: атрымалася звесці самадзейныя калектывы з прафесійным — такога яшчэ не было. Котаў лічыць, што ў кожным танцы і ў кожнай народнай песні, што гучаць, павінна быць свая разынка. Але каб без лішняга і пафаснага. Вось як у народзе жыве і дагэтуль трымаецца.

...Калі прыезджае ў Тураў, Мікола ідзе ў дзіцячы садок. Малеча апранае народныя строі, паказвае майстру, што ўмее. І ён працягвае вучыцца: яшчэ ёсць задумы, што можна зрабіць для гэтых людзей, чым ім аддзячыць за талент.

Ларыса ЦІМОШЫК

ДАДЗІМ ДЖАЗУ!

«Джазавыя вечары» ў Мінску сталі разынкай культурнага жыцця сталіцы ў летні перыяд. Сёмы сезон фестывалю пачаўся ў мінулую суботу канцэртам музыкантаў з Бельгіі і Італіі. Дарэчы, сёлета яго адзнакай з'яўляецца на рэдкасьць зорны склад запрошаных музыकाў і, што дзіўна, адсутнасць выканаўцаў з Беларусі.

22 чэрвеня выканаўца з Паўднёва-Афрыканскай Рэспублікі Туту Пуоўн (*Tutu Puoane Belgian Quartet*) здзівіла публіку сваімі вакальнымі здольнасцямі. Уладальніца паўднёваафрыканскай музычнай прэміі за найлепшы традыцыйны джазавы альбом 2011 года абяцала задаць тон усяму фестывалю яшчэ перад адкрыццём. Італію гэтым вечарам прадставіў Нікола Контэ, які спрактыкаваўся ў стылі *acid jazz*. Дакладней, спявак перапрацаваў жанр пад сябе: замяшаў разам традыцыйную індыйскую музыку, саўндтрэкі з італьянскіх фільмаў 1960 гадоў і бразільскія матывы.

Самы першы вечар стаў доказам таго, што «Джазавыя вечары» ў Беларусі — доўгачаканая падзея: каля Ратушы немагчыма было знайсці свабоднага месца.

— «Джазавыя вечары» — адзін з першых праектаў, які з'явіўся ў рамках летніх музычна-турыстычных сезонаў у Верхнім горадзе, — адзначае кіраўнік упраўлення культуры Мінгарвыканкама Віталіна Рудзікава. — Сёння гэта адна з яркіх падзей у гістарычным цэнтры. Асабліваць фестывалю ў тым, што праграма з году ў год не паўтараецца. *Open-air* фестываль будзе збіраць меламаўнаў на плошчы Свабоды да 6 ліпеня. Так, 29 чэрвеня

каля Ратушы адбудзецца выступленне таленавітага кампазітара і аранжыроўшчыка, саксафаніста Магнуса Ліндгрэна (Швецыя), які ўвесь час пашырае свае музычныя межы. Ён з аднолькавым натхненнем супрацоўнічае як з са знакамітымі музыкантамі, так і з невялікімі джазавымі калектывамі, змешвае джаз і класіку, эксперыментуе са шведскім фальклорам, бразільскай самбай і традыцыйнай афрыканскай музыкай. Следам выступіць гурт з Ісландыі *Mezzoforte* — адзін з найстарэйшых еўрапейскіх джазавых калектываў, які з моманту свайго стварэння ў 1977 годзе выпусціў 14 альбомаў і 6 зборнікаў

Завяршэннем джазавых вечароў у Мінску стане канцэрт пачуццёвага, меладычнага, аўтэнтчнага дуэта з ЗША *The Baylor Project*. У выкананні спевакоў Маркуса і Жан Бэйлар мінчане пачуюць шчыры і душэўны джаз з выразным прысмакам госпела, блюзу і соўла.

Вікторыя АСКЕРА

Пастаноўка для Нясвіжа

Фестываль опернага і балетнага мастацтва «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў» сёлета быў прысвечаны асабе Станіслава Манюшкі. Але мастацкі кіраўнік Вялікага тэатра мяркуе, што дзеля далейшага развіцця імпрэзы трэба было б зрабіць сімвалічны падарунак Нясвіжскай зямлі. Валянцін Елізар'еў лічыць, што «Вечарам Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў» не хапае менавіта «свай» пастаноўкі, якая б раскрывала гісторыю Нясвіжа, шматлікія таямніцы яго палаца.

— Такія фестывалі вельмі папулярныя ў свеце. У нашай краіне яны таксама не рэдкасць, — адзначаў Валянцін Елізар'еў. — Мы праводзілі такія вечары каля Сафійскага сабора, яшчэ ў напярэдням Мірскім замку. І я рады, што зараз гэта мерапрыемства атрымала прапіску ў Нясвіжы — напоўненым мастацтвам месцы. Тут нараджаліся першыя беларускія оперы, ствараліся першыя балеты.

Штогод «Вечары Вялікага тэатра ў замку Радзівілаў» падтрымліваюць спонсары, спіс якіх з кожным годам павялічваецца. І калі такая тэндэнцыя будзе працягвацца, то праграма вечароў будзе пашырацца.

— За гэтыя 10 гадоў наш фестываль адужаў і стаў сапраўдным брэндам Вялікага. Кожны год мы сустракаемся ў Нясвіжы, каб парадаваць публіку тым новым, што з'яўляецца ў рэпертуары тэатра, — адзначаў дырэктар Вялікага тэатра Беларусі Уладзімір Грыдзюшка. — Паколькі вечары ў Вялікім тэатры выклікаюць цікавасць як у жыхароў розных рэгіёнаў Беларусі, так і ў публікі з іншых краін, то ён вельмі цікавы спонсарам, дзякуючы якім магчыма такое маштабнае дзеянне ў рамках знакамітай усяму свету гістарычнай прасторы. Спонсарская падтрымка дапамагае нам праводзіць імпрэзы на высокім узроўні, дазваляе вырашыць складаныя тэхнічныя задачы, якія сам тэатр наўрад ці змог бы лёгка вырашыць. Нават перавозка людзей выклікае складанасці. Толькі ў гэтым годзе мы камандзіравалі ў Нясвіжскі замак трыста чалавек.

Сёлета падчас фестывалю больш чым тры з паловай тысячы чалавек наведалі Нясвіжскі замак. Акрамя шырокай музычнай праграмы, гасцей чакалі музейныя экспазіцыі.

Вікторыя АСКЕРА

Скарбонка Спадчыны

Гарадоцкая кісяя

Ажурных ручнікоў цяпер амаль не сустранеш ні ў куфрах, ні на абразях у вясковых хатах. Хіба што ў краязнаўчых музеях. Ды і то — адзінкі. Тым не менш у Гарадоцкім раёне да сённяшняга дня традыцыі ажурнага ткацтва жывуць. Мясцовы майстар па ткацтве Марына Гушчо адзіная, хто займаецца ажурным ткацтвам у нашай краіне. У 2017 годзе абрад быў унесены ў спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны Беларусі. Прычым вырабляе яна ўнікальныя ручнікі на не менш унікальных кроснах. Іх адмыслова для яе змайстраваў муж, а дапамагаў сын.

Жанчына літаральна па крупінках збірала звесткі аб тэхніцы пляцення: хадзіла ў фальклорныя экспедыцыі, перачытвала спецыялізаваныя кнігі, шукала тых, хто мог хоць нешта ведаць пра ажурнае ткацтва. Такія ручнікі — іх называлі «кісяя» — у дамах жыхароў Гарадоцкага раёна займалі ганаровыя месцы. Іх вешалі ў чырвоным куце, апраўлялі імі абразы. Тэхніка вырабу вельмі складаная, тым больш што майстрыха вывучала яе па ўжо готовых палотнах. А гэта значыць, трэба было ўзяць стары ручнік, палічыць кожную нітачку і стварыць максімальна набліжаную да арыгінала копію.

У Гарадоцкім доме фальклору Марына Леанідаўна вядзе гурток ткацтва. Вышыўка абярэга — ажурная праца. Увесь працэс стварэння ручніка займае амаль месяц. Але тыя, хто вучацца ў майстрыхі, задаволеныя. На пытанне, што павінна ўмець сучасная дзяўчына, мясцовыя жыхары адказваюць не задумваючыся: ткаць ручнікі, а калі не ўмееш — не возьмуць замуж.

У адрозненне ад ажурных тканін іншых мясцовасцяў, у мастацкім вырашэнні якіх вялікае значэнне мела кампазіцыя, гарадоцкая кісяя пераважна аднаколерная, бялюткая або шараватая, у ёй выкарыстоўваюцца фрагменты вышыўкі, вязання кручком. Яе мастацкая выразнасць заключаецца ў выяўленні ўласцівасцяў самога матэрыялу, ільну і дэкаратыўных магчымасцяў тэхнікі выканання вырабаў. Гарадоцкія ручнікі немагчыма пераблытаць з тымі, якія ткалі, напрыклад, на Палессі. У мясцовых тоны прыглушаныя, узоры зімовыя. А на поўдні, наадварот, буйства колераў і фарбаў.

Матэрыялам для ткацтва заўсёды служылі тонкія выбеленыя ніткі найвышэйшай якасці, якія рабілі з найлепшых гатункаў ільну. Каб яны не калмаціліся, пад станок ставілі чыгун з жарам. Характэрная асаблівасць кісяі — разрэджаная сеткавая структура палатна, якое складаецца з квадратаў, прамавугольнікаў, палос, якія па памеры павінны быць аднолькавыя. Па спосабе вырабу і мастацкіх асаблівасцях ажурныя палотны можна падзяліць на тры групы. Першая — тканіны, якія выраблены з дапамогай рэйкі і пропускаў у бярдзе, так утвараюцца прасветы ў тканіне, якія з дапамогай іголки запаўняюцца мярэжкай. У другой выкарыстоўваецца дадатковы паўніт, які знаходзіцца паміж бярдом і нітамі. Пры ўздыманні ўверх ён перакручвае па дзве ніткі ў бярдзе, яны не дазваляюць шчыльна прыбіць куток. Так ствараецца сетка. Трэцяя група аб'ядноўвае два першыя спосабы.

За кошт выключна якасных матэрыялаў тканіны атрымліваліся лёгкія, празрыстыя і бліскучыя. Вытанчанасць ім надавала тэхніка, якой валодалі мясцовыя майстрыхі. Асаблівых правілаў яны не прытрымліваліся. Кожная хацела захаваць індывідуальнасць. Нават зазубрынкі на, здавалася б, аднолькавых узорах у іх выходзілі розныя. Таму нядзіўна, што ў мясцовым музеі не сустранеш ніводнага падобнага адзін да аднаго ручніка. Раней лічылася, што ў кожнага такога ручніка ёсць сакральны сэнс: адны дапамагаюць вылечыцца ад хвароб, другія — прыцягнуць удачу. Да майстрых звярталіся чэргі, хто рабіў заказ для сваёй сям'і.

Ажурнае ткацтва вышэйшае за рамяство і ўзнялося да ўзроўню мастацтва. Яно няпростае ў выкананні, таму кісяю могуць вырабляць толькі вельмі ўсёдлівыя, цярдлівыя, уважлівыя майстрыхі. Марына Гушчо якраз з такіх. Яна ніколі раней не планавала ўзнаўляць менавіта гэты кірунак народнага мастацтва, але, пераехаўшы з Крычавы ў Гарадок, вельмі зацікавілася карпатлівай справай. І пасля таго, як пачала сама вучыць людзей ажурнаму ткацтву, зразумела, што гэты кірунак — зусім не для ўсіх. Гэта не проста механічная работа, тут не апошняе месца займае інтэлектуальны складнік: каб ручнік атрымаўся цэльны і мог парадаваць візуальнай эстэтыкай. Дарэчы, ў Гарадоцкім раёне дзейнасць Марыны Гушчо называюць грамадзянскім подзвігам.

Вікторыя АСКЕРА

Выходзіць з 1932 года

ЛІМ Заснавальнікі: Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь, грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар Ларыса Іванаўна ЦІМОШЫК
Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова, Аляксандр Бадак, Дзяніс Барскоў, Віктар Гардзеі, Уладзімір Гніламёдаў, Вольга Дадзімава, Жана Запартыка, Анатоль Казлоў, Анатоль Крэйдзіч, Віктар Кураш, Аляксандр Марціновіч, Вячаслаў Нікіфараў, Мікалай Чаргінец, Іван Чарота, Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі: Юрыдычны адрас: 220013, Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцы: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77 E-mail: lim_new@mail.ru Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны: галоўны рэдактар — 292-20-51 намеснік галоўнага рэдактара — 292-43-03

адказны сакратар — 292-20-51 адзел крытыкі і бібліяграфіі — 292-56-53 адзел прозы і паэзіі — 292-56-53 адзел мастацтва — 292-20-51 бухгалтэрыя — 287-18-14

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах.

Падпісныя індэксы: 63856 — індывідуальны; 63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў; 638562 — ведамасны; 63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выданае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец: Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"». Дырэктар — галоўны рэдактар Павел Якаўлевіч СУХАРУКАЎ Нумар падпісаны ў друку 27.06.2019 у 11.00 Ум. друк. арк. 3,72 Наклад — 1128

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку» ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004 г. Мінск, пр. Незалежнасці, 79. Індэкс 220013 Заказ — 1868 Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе, не вяртаюцца, і не рэцэнзуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацыі.